

II. DROBNE PRACE I MATERIAŁY

HENRYK OLSZEWSKI (Poznań)

Nowe materiały do *Chronologii sejmów polskich*¹

Władysław Konopczyński należał bez wątpienia do najwybitniejszych i najbardziej zasłużonych badaczy historii polskiego sejmu. Rozległe jego zainteresowania, olbrzymia erudycja oraz wspaniałe rozeznanie w materiale źródłowym predestynowały go bez reszty do podjęcia skomplikowanej problematyki parlamentarnej.

Marzeniem Konopczyńskiego było stworzenie centralnego ogólnopolskiego katalogu aktów do dziejów polskiego parlamentaryzmu. Już w 1916 r. ogłosił on na łamach kwartalnika Historycznego odezwę², w której żąda od ogółu historyków współpracy przy zbieraniu materiału biblioteczno-archiwalnego. Załączona do odezwy instrukcja pozwala głębiej wnikać w intencje autora. Konopczyński pojmował swe zamierzenia bardzo szeroko, obejmując nimi wszelkie akta zarówno sejmowe, jak sejmikowe, oraz materiały dotyczące rad senatu i konfederacji. W zakresie materiału ściśle sejmowego katalog miał zawierać następujące dane: 1) tzw. *deliberatoriae*, czyli listy przedsejmowe króla do senatorów i odpowiedzi na nie, 2) uniwersały przedsejmowe, 3) instrukcje na sejmiki, 4) diariusze sejmowe oraz ich fragmenty, 5) poszczególne mowy senatorów i posłów miane w czasie sejmu, 6) projekty praw lub innych uchwał, 7) same uchwały, 8) manifesty z powodu czynności sejmu, 9) wszelkie akta skierowane do sejmu względnie pochodzące od niego, 10) spisy posłów. W tym samym zakresie miały być wyselekcjonowane również materiały sejmikowe oraz konfederacji i rad senatu.

Projekt Konopczyńskiego wyrosły z wielkiego znanstwa problematyki, był zakrojony na przedsięwzięcie olbrzymie i dla historyka jak najbardziej pożądane. Materiały rękopiśmienne, odnoszące się do instytucji nadbudowy,

¹ W. Konopczyński, *Chronologia sejmów polskich*, Archiwum Komisji Historycznej PAU, ser. 2, t. IV, Kraków 1948.

² W. Konopczyński, *Katalog źródeł do dziejów polskiego parlamentaryzmu*, Kwartalnik Historyczny XXX, 1916, s. 475

w tej liczbie szczególnie do dziejów sejmu polskiego są trudno uchwytnie. W przeciwieństwie do materiału np. gospodarczego, mieszczącego się w zwartych, ściśle określonych woluminach, nie posiadają w naszych zbiorach swego stałego miejsca, będąc porozrzucanymi po rozmaitych *variach*, *sylvach* czy *miscellaneach*. Nasze katalogi biblioteczno-archiwalne nie ułatwiają historykowi ustroju pracy — z kilku względów. Bywają bardzo niedokładne i powierzchowne, ponadto obejmują zaledwie część zbiorów (daleko nam jeszcze do zinwentaryzowania całości). Wymagają więc one sporo nakładu pracy i czasu od badacza. Sporządzenie wykończonego przewodnika po naszych źródłach sejmowych, parlamentarnego *vademecum* w postaci wspomnianej kartoteki wydaje się tu najlepszym środkiem zaradczym.

Niestety inicjatywa Konopczyńskiego nie znalazła poparcia ogółu historyków. Zespół współpracowników pod kierunkiem autora potrafił wprowadzić zebrać ok. 17000 pozycji, ale cyfra ta pozornie imponująca w rzeczywistości stanowi zaledwie część zamierzonego zadania.

„Chronologia sejmów polskich”, będąca jedną z ostatnich prac Konopczyńskiego, powstała właśnie w oparciu o ten materiał (doszły tu jeszcze dane wynotowane z katalogów i inwentarzy niektórych bibliotek i archiwów krajowych). Zdając sobie sprawę z luk kartoteki, Konopczyński zrezygnował w *Chronologii* z wyszczególnienia szeregu punktów, które początkowo uważał za niezbędne. Nie znajdujemy tu więc ani danych dotyczących deliberatoriów ani projektów konstytucji, nie widzimy manifestów z powodu czynności sejmu, brak rejestrów posłów. To zawężenie zakresu tematyki niewątpliwie pracę zubożyło. Jeszcze bardziej zmniejsza jej wartość niekompletność wyszczególnionych przez autora danych. Zastrzeżenia dotyczą wszystkich niemal punktów.

Uniwersały. Instrukcje na sejmiki. Akta te wymagają znacznego rozbudowania, bardziej kazuistycznego, analitycznego potraktowania. Skoro uznajemy potrzebę oddania do użytku badaczy *vademecum* sejmowego³, należy za wszelką cenę dążyć do jak najdalej idącego uściślenia danych, gdyż tylko wówczas historyk będzie mógł korzystać z pracy z poczuciem pełnego zaufania. Konopczyński na ogół ograniczył się do podania daty uniwersału królewskiego, wyjątkowo instrukcji na sejmiki przedsejmowe. O ile uniwersału nie znał, ustalał jego wydanie w przybliżeniu na sześć tygodni przed wiadomą datą sejmików poselskich. Takie potraktowanie rzeczy nie może nas zadowolić. Przede wszystkim zwraca

³ Podejmując się przeprowadzenia krytycznej analizy pracy Konopczyńskiego, wyznaję pogląd autora z 1916 r. postulujący ów najszerszy wariant kartoteki. Stąd dezyderaty moje kierowane są przede wszystkim do przyszłych kontynuatorów pracy zapoczątkowanej przez Konopczyńskiego.

uwagę fakt, że nie zawsze uniwersały dla poszczególnych województw wychodziły pod tą samą datą (choć zbyt wielkich rozbieżności chronologicznych nie było raczej nigdy)⁴. Swą odrębną chronologię posiadają również instrukcje na sejmiki, czyli legacje, które przynajmniej w czasach saskich ukazywały się w terminie późniejszym w stosunku do uniwersału. Dla historyka ustroju legacje mają poważne znaczenie. Ich ciężar gatunkowy przerastał uniwersały, — posiadając merytoryczne wskazówki, wytyczały w pewnym stopniu sejmikom tematykę obrad. Nie sądzę, aby można było spełnić postulat naniesienia owych odmian w stu procentach. Zniszczenia, jakim podczas wojny uległy nasze archiwa, przysporzą kontynuatorom dzieła Konopczyńskiego wiele dodatkowych trudności, wydaje mi się jednak, że polskie zbiornice rękopiśmienne kryją w sobie jeszcze tyle materiału, by lukę choć częściowo zapełnić. W każdym razie wydaje mi się konieczne, aby zarówno uniwersały jak i instrukcje na sejmiki znalazły bardziej pogłębione, kazuistyczne wyliczenie w ewent. nowym, pełnym wydaniu pracy Konopczyńskiego (oczywiście z sygnaturami).

Sejmiki. Uwzględnienie w *Chronologii sejmów polskich* sejmików przedsejmowych i relacyjnych jest, ze względu na ich wagę dla problematyki sejmowej i ścisły z nią związek, słuszne. Meritum sprawy budzi jednak wątpliwości. Konopczyński wychodzi z założenia, że sejmiki te, przynajmniej od połowy XVII w., zbierały się zasadniczo we wspólnym terminie dla całego państwa, w nielicznych tylko wypadkach wymienia odchylenia i podaje różne daty. Przyjęcie tej zasady⁵ nie wytrzymuje konfrontacji z rzeczywistością, przyczym chodzi tu nie tylko o te ziemie, które grawitowały ku województwom „górnieszym”, jak wieluńska, halicka, czy księstwo oświęcimsko-zatorskie. Przeprowadzając dość rozległe badania nad czasami saskimi miałem możność utwierdzenia się w przekonaniu, że o jakiejś dalej idącej prawidłowości i tu nie może być mowy. Postępujący rozkład państwa polskiego, upadek znaczenia sejmu, przerzucenie szeregu prerogatyw, jakie dotąd służyły jedynie centralnej władzy ustawodawczej na sejmiki, pociągnęło za sobą ich emancypację i nieregularność w ich zwoływaniu. Co prawda jeszcze w czasach saskich panował pogląd, iż tylko król ma prawo zwoływania sejmików (w tej liczbie przedsejmowych oraz relacyjnych), a obowiązek króla zawiadamiania o terminie

⁴ Nie są rzadkością archiwalną również projekty uniwersałów (oraz instrukcji na sejmiki przedsejmowe). Na owe nieścisłości „uniwersalne” zwrócił już uwagę W. Czapliński w recenzji pracy Konopczyńskiego, *Roczniki Historyczne*, t. 18, 1949, s. 427—430. Przykładów potwierdzających istnienie różnorodności w datach uniwersałów znalazłoby się немало.

⁵ Na nieprawidłowości w zwoływaniu sejmików przedsejmowych i relacyjnych wskazali już A. Przyboś oraz W. Czapliński w recenzjach w/w pracy, wytykając autorowi luki i nieścisłości.

sejmików nie ustawał nawet po 1717 r.⁶, przecież bardzo rzadko wszystkie sejmiki obradowały w tym samym czasie na terenie całej Rzeczypospolitej. W latach 1696—1740 tylko w trzech wypadkach nie udało mi się tego dowieść dla sejmików przedsejmowych, ale jest to raczej „zasługa” marginesowości niniejszego artykułu. Uniwersały na sejmiki przedsejmowe bynajmniej nie potwierdzają tezy, jakoby miały się one zbierać w tym samym terminie. I tak np. uniwersał prymasowski z dnia 27 VI 1696 r.⁷ mówi wprawdzie o jednolitej dacie (27 VII) sejmików przedsejmowych, ale jednocześnie dopuszcza liczne wyjątki, niektóre z nich mają się odbyć w innym terminie. Księstwo Oświęcimsko-Zatorskie, ziemia halicka — 20 VII, województwo podlaskie oraz sejmiki partykularne województwa mazowieckiego — 17 VII, generał mazowiecki — 27 VII, „województwa zaś i ziemie pruskie według zdania Ichmciów PP wojewodów tamecznych partykularnych sejmików terminum naznaczą”. Daleko posuniętą różnorodność w datach sejmików przedsejmowych widzimy w 1598 r.: halicki — 21 I, rawski — 26 I, sochaczewski — 26 I, sieradzki — 26 I, lubelski — 28 I, nurski — 9 II, wyszogrodzki — 10 II, gostyński — 12 II, woj. mazowieckie i woj. płockie — 14 II, oszmiański — 2 III, wiszeński — 27 I, miński — 2 II, nowogrodzki — 19 I, trocki — 2III. Przed sejmem (pierwszym) w 1613 r.: średzki — 29 I—31 I, opatowski — 5 II, wileński oraz miński — 8 I, łomżyński i wiski — 6 II, zakroczyński — 8 II, gen. mazowiecki — 11 II. Przed sejmem konwokacyjnym 1733 r.: kujawski — 18 II, dobrzyński — 18 III, halicki — 10 III, bełzki — 18 III, opatowski 19 oraz 24 III, gen. mazowiecki — 25 IV, nowosądecki — 19 II, krakowski — 17 III, płocki — 20 IV, wołyński — 28 III. Podobne przykłady można by mnożyć. Zresztą dla okresu późniejszego wszelkie prawidłowości przekreśla limita sejmikowa, znana już od początku XVII wieku, a notoryczna w czasach saskich. W oparciu o prawo limity szlachta dąży do obalenia zasady, że jedynie król ma prawo zwoływania sejmików. Np. sejmik wiszeński z dnia 30 XII 1680 r.⁸ zbiera się wprawdzie za uniwersałem królewskim, ale w laudum czytamy „z limitacyi naszej zaczynający się”. Odraczanie posiedzeń sejmików staje się regułą. Znamy fakty, że sejmik limitowano 21 razy⁹, lub 19 razy¹⁰. Wypadki zrywania sejmików przedsejmowych są oczywiście na porządku dziennym (w I połowie XVIII w.

⁶ M. in. A. Pawiński, *Rządy sejmikowe, Dzieje ziemi kujawskiej*, t. I, Warszawa 1888, s. 16.

⁷ AGAD, Arch. Radz. II, ks. 33, s. 31.

⁸ S. Sochaniewicz, *Z dziejów sejmiku wiszeńskiego*, *Kwartalnik Historyczny* XXIX, Lwów 1915, s. 21.

⁹ Od 16 X 1714 r. do 5 X 1716 r. Patrz lauda sejmikowe kujawskie wydane przez Pawińskiego.

¹⁰ Sejmik halicki. Por. Śreniowski, *Organizacja sejmiku halickiego*, *Studia nad historią prawa polskiego*, XVI, Lwów 1938.

niejednokrotnie 20 i więcej sejmików nie mogło z tej racji wysyłać posłów na sejm). Na ogół król wystosowywał wówczas uniwersały powtórne. Zerwane po raz drugi traktowane były już jako limitowane, obchodząc się bez uniwersałów. Sprawa komplikuje się wtedy, gdy mamy różne dodatki do instrukcji, lub gdy partia opozycyjna (np. Kujawy) wyjednałszy sobie powtórnie sejmik, odbywała go nie jawnie, ale jak gdyby w tajemnicy z pominięciem formalności i tam przeprowadzała swoich kandydatów i swoje instrukcje (Kujawy — rok 1733, 1736, 1748)¹¹. Liczne są wypadki, że sejmik w zapowiedzianym terminie nie doszedł czy to z powodu niezjechania się ziemian (czasem wskutek siły wyższej), czy też zgromadzenia się zbyt małej ich liczby. Przykłady można by mnożyć.

Podobnie przedstawia się sprawa z sejmikami relacyjnymi. Panująca zasada, że sejmiki relacyjne zwoływane są konstytucjami sejmowymi (najczęściej tzw. deklaracjami podatkowymi) musiała zostać podważona w okresie od II połowy XVII w., gdy dochodzenie sejmów stawało się zjawiskiem coraz bardziej sporadycznym. W takich wypadkach decyzję podejmował król na posiedzeniu posejmowej rady senatu, względnie na jej upoważnienie w terminie późniejszym¹². Z drugiej zresztą strony nawet analiza konstytucji sejmowych nie daje jasnego obrazu. W 1710 r. np. oznaczała termin dla Litwy, nic natomiast nie wspominając o Koronie¹³. Od sejmu niemego sprawy te przejmuje *postcomitale senatus consilium*. O terminie sejmików relacyjnych tak mówi G. Lengnich¹⁴: „Termin sejmików owych sami sobie z osobnych województw i ziem posłowie na sejmie wyznaczyli, nie trzymając się wszyscy jednego dnia, lecz według upodobania każdego województwa oddzielnie: czynili zaś to zwykle przy deklarowaniu podatku, a jeżeli ten nie był naznaczony, tedy osobną w konstytucji czynili wzmiankę”. Ta uwaga Lengnicha znajduje oparcie w rzeczywistości¹⁵, z tym, że termin ustalony przez posłów nie zawsze był wiążący (klauzula „*lege naznaczony*”, lub „*authoritate legis publicae*” powtarza się dość często). Uniwersały królewskie poprzedzające sejmiki relacyjne (Ko-

¹¹ Pawiński, *Rządy sejmikowe...*, s. 374.

¹² Wzmianki w uniwersałach wskazują na wielką rolę senatu i szlachty. Np. prymas w uniwersale na sejmiki przedsejmowe z 27 VI 1696 r. używa zwrotu: stosując się do rady i zdania Ichmsciów senatorów, a niemniej prawom zwyczajom dawnym *insistendo*” a w uniwersale na sejmik relacyjny w Brześciu z dnia 6 X 1716 czytamy m. in. „... za zdaniem Ichmsciów PP deputatów tak z senatu jako i ex equestri ordine do boku mego pro communi consilio ordynowanych...” AGAD, Arch. Radz. II, ks. 33, s. 31.

¹³ Vol. Leg. VI, oraz Lengnich, *Prawo pospolite Królestwa Polskiego*, s. 378.

¹⁴ G. Lengnich, *Prawo pospolite Królestwa Polskiego*, s. 378.

¹⁵ Np. po sejmie 1681 sejmiki relacyjne widzimy na przestrzeni całego miesiąca lipca: s. oszmiański 8 VII, s. sochaczewski 9 VII, s. grodzieński 28 VI, s. kowieński 28/9 VII.

konopczyński o tych uniwersałach nic nie mówi) w wypadku zerwania sejmku też liczyły się z postulatami terenu, skoro praktyka wykazuje różną ich chronologię. Zbadać by wypadało, czy owe tak częste puste miejsca na terminy w uniwersałach, porozrzucanych po bibliotekach krajowych nie są potwierdzeniem tej tezy. Nie po każdym sejmie sejmiki relacyjne były zwoływane. Niekiedy król uważał je za zbędne, odraczając swe uwagi i propozycje do najbliższego sejmiku przedsejmowego. Prusy Królewskie przez długi okres w ogóle nie znały instytucji sejmików relacyjnych¹⁶. Również sugerowana przez literaturę teza, że między sejmem konwokacyjnym a elekcyjnym sejmik odbywał się tylko jeden raz, czyli że sejmiki postkonwokacyjne i anteelekcyjne to jedno, wymaga pogłębienia źródłowego. Wydaje się, że i tu sprawa nie jest taka prosta, a w każdym razie nie można bez zastrzeżeń przyjmować takiego stanowiska. Spotkałem sejmiki zarówno pokonwokacyjne jak i przedelekcyjne, przy czym terminy ich obrad nie pokrywają się. Np. sejmiki pokonwokacyjne w 1696 r.: kujawski — 15 X, średzki I — 22 X, średzki II — 23 X, wotyński — 26 XI, brzeski — 22 XI, a sejmiki przed sejmem elekcyjnym, w większości 7 V. Jeszcze jedna uwaga: zdarzało się, że instrukcje wychodziły z tych sejmików, które swego żywota nie doprowadziły do końca. Jakkolwiek fakty te z pewnością były sporadyczne, przecież są istotne i stwarzają badaczom dalsze możliwości zdobywania cennego materiału.

Jeżeli chodzi o generały, praca Konopczyńskiego zawiera bardzo fragmentaryczne ich wyliczenie, któremu daleko do całości. Odnosi się wrażenie, że autor potraktował to zagadnienie dość przypadkowo, wyrzykowo, zadowalając się w niektórych wypadkach (zwłaszcza do końca XVII w.) podaniem jednego generału. Przyznać jednakowoż należy, że jest to niewdzięczny materiał. Postępujący od początku XVII w. proces zanikania instytucji generału oraz brak wyczerpującej literatury utrudnia sytuację. Niemniej problematyka jest tu identyczna z problematyką sejmikową partykularną i te same będą postulaty.

Jakkolwiek miejsce dla sejmików przedsejmowych i relacyjnych musi się znaleźć w kartotece sejmowej, pojętej szeroko, nie wydaje mi się, aby forma przyjęta pod tym względem przez Konopczyńskiego, nawet po rozbudowaniu działu sejmikowego w kierunkach wyżej przeze mnie sugerowanych, rozwiązywała problem w zupełności. Wartość użytkowa *Chronologii* przez to się nie zwiększy. Sądzę, że sejmiki, przynajmniej te, które nie są wydane drukiem, powinny być potraktowane tak jak diariusze, tzn. bezwzględnie zaopatrzone sygnaturami.

Konstytucje sejmowe. Przytaczając uchwały sejmowe Konopczyński z reguły odsyła nas do *Volumina Legum*, osobno cytując zamiesz-

¹⁶ J. Deresiewicz, *Z przeszłości Prus Królewskich*, Poznań 1947, Do roku 1569.

czony w nich uniwersały poborowe, *sancita* litewskie czy też w wypadku roku 1717 repartycje wojska i uchwały skarbowo-wojskowe. Co do XVI w. powołuje się na *Acta Alexandri* oraz *Corpus Iuris Polonici*. Można się zastanawiać, czy słuszne jest rozbijanie zawartości *Volumina Legum*, osobne wyodrębnianie konstytucji i uniwersałów poborowych itp. Wydaje mi się, że z powodzeniem można je podciągnąć pod wspólny mianownik konstytucji. Zrezygnowałbym również z paginacji uchwał zawartych w *Volumina Legum*. Z daleko większym pożytkiem należałoby ją odnieść do diariuszy sejmowych, które mieszcząc się na ogół w obszernych *variach miscellaneach*, znacznie trudniej ujawniają się badaczowi.

Cytowanie samych *Volumina Legum* nie może historyka zadowolić¹⁷. W naszych zbiorach biblioteczno-archiwalnych posiadamy teksty konstytucji, które różnią się od umieszczonych w *Volumina Legum*. Pewne światło może tu rzucić, choć pod nieco innym kątem, opublikowana niedawno „Bibliografia konstytucji sejmowych XVII w.” Kazimierza Budzka¹⁸, rejestrująca ich odmienne warianty wydawnicze. O tym, że istniały egzemplarze konstytucji „nielegalnych”, o treści sprzecznej, a w każdym razie nie pokrywającej się z uchwałami Izby, mówią też skargi szlachty na tę okoliczność, świadczą wzmianki w literaturze oraz w samych konstytucjach sejmowych.

W roku 1616 notujemy protestację ks. Krzysztofa II i Jana Jerzego Radziwiłłów oraz Bohdana Ogińskiego „z powodu tego, że konstytucje inaczej wyszły z druku, niż były postanowione na sejmie”¹⁹. Przykładem mogą być konstytucje sejmu 1658, które po dwakroć fałszywie drukowane, za trzecim dopiero razem wydane zostały w myśl stanów na następnym sejmie w 1659 r., gdzie wyraźnie mówi się o uprzednich fałszyfikatach²⁰. Lengnich podaje jeszcze inny fakt: „Konstytucjom z 1672 zarzucono, iż jedne z nich wcale uchwalone nie były, a inne znów odmiennie, i że nie wszystkie drukowane egzemplarze się z sobą zgadzają”^{21 22}. Sprawa nie jest prosta. Jedynym medium, zapobiegającym nieporozumieniom i pomagającym ogarnąć cały materiał jest naniesienie wszystkich takich różnych w stosunku do *Volumina Legum* uchwał do naszej kartoteki. Tylko takie rozwiązanie może, moim zdaniem, przynieść korzyść pracownikom nauko-

¹⁷ Konieczność krytycznego opracowania *Volumina Legum* coraz wyraźniej rysuje się przed historykami ustroju Polski.

¹⁸ K. Budzka, *Bibliografia konstytucji sejmowych XVII wieku w Polsce*, Wrocław 1952.

¹⁹ AGAD, Arch. Radz. II, teka VI, nr 660.

²⁰ *Vol. Leg.* Konstytucja sejmu 1659. Potwierdza to Lengnich, o. c., s. 372.

²¹ Lengnich, o. c., s. 511.

²² Kwestię wiarygodności wpisów do *Volumina Legum* podnosi Dawid Braun w pracy *O sejmach Królestwa Polskiego* (tłum. polskie) Bibl. Nar. Baw. rkps 974, s. 40 i 45.

wym oraz dać rozeznanie w posiadanym, przez nasze zbiornice biblioteczno-archiwalne, materiale.

Wspomniałem już o wielkim braku pracy Konopczyńskiego, wynikłym z nieuwzględnienia projektów konstytucji, pism wchodzących, deklaracji stanów. Tego mankamentu nie mogą zastąpić diariusze. Projekt konstytucji, który z takich czy innych powodów nie stał się konstytucją, jest odbiciem pewnych tendencji, świadczy o walce w sejmie, rzuca światło na układ sił klasowych i politycznych. Tła do walki dostarczają pisma, które np. miasta czy pojedyncze osoby wnoszą pod obrady (czego autor w ogóle nie uwzględnia) oraz manifesty zrywaczy (które Konopczyński potraktował wybitnie wyrywkowo).

Najmniej zastrzeżeń budzą nazwiska marszałków sejmowych. Tu zresztą autor, wobec istnienia w rękopisach tychże, natrafił na stosunkowo najmniejszy opór ze strony źródeł.

Należałoby również, moim zdaniem, uściślić w ewentualnym przyszłym *Compendium* sejmowym nazwiska zrywaczy sejmowych w kierunku bliższego poinformowania czytelnika o partii, interesy której on reprezentował. W ten sposób uniknęlibyśmy, przynajmniej dla I połowy XVIII w. pewnego rodzaju fikcji, próżni, jaką chyba stanowi suche podanie nazwiska posła (przy zachowaniu oczywiście jak najdalej idącej skrótowości).

Diariusze. Przejdźmy do diariuszy sejmowych. Katalog diariuszy podanych przez Władysława Konopczyńskiego, obejmujący ok. 900 pozycji, już w swym założeniu pomyślany był jako zapoczątkowanie dalszych wszechstronnych poszukiwań. Autor sam przewiduje niespodzianki, spodziewa się korekty i uzupełnienia swego spisu²³. Rzeczywiście wartość użytkowa zbioru diariuszy jest niewystarczająca. I to z wielu względów: 1) Katalog w swych zasadniczych zrębach pochodzi sprzed 1939 r. i siłą rzeczy zawiera pozycje dziś już nie istniejące, względnie posiadające zmienione sygnatury. Dotyczy to przede wszystkim Biblioteki Narodowej, rękopisów dawnej Biblioteki Ordynacji Zamoyskich, Bibl. Dzikowskiej itd. 2) Do swych 900 diariuszy doszedł autor przeszukaniem katalogów biblioteczno-archiwalnych oraz inwentarzy, często pod kątem swych specjalnych, aktualnych zainteresowań, nie sprawdzając w wielu wypadkach, czy wymienione w katalogach diariusze rzeczywiście istnieją. Zauważyć wypada, że oku autora i jego współpracowników uszło wiele diariuszy, nawet w katalogach względnie inwentarzach sygnalizowanych (również krakowskich). 3) Licznych diariuszy znajdujących się w Archiwum Gdańskim oraz w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego nie opatruje autor sygnaturami. 4) prawie nietknięte zostawia archiwa zagraniczne, zwłaszcza niemieckie (oczywiście nie traktuje się tego jako zarzutu skierowanego przeciwko au-

²³ W. Konopczyński, *Chronologia...*, s. 130.

torowi) i rezygnuje z pójścia śladem licznych odsyłaczy w naszej literaturze. Gorzej, że nie znajdujemy tu pozycji zgromadzonych w takich placówkach krajowych, jak Bibl. Miejska (PAN) w Gdańsku, Bibl. Tarnowskich-Branickich w Suchoj, Bibl. Uniwersytecka we Wrocławiu. Bardzo fragmentarycznie potraktowane są bogate zbiory, znajdujące się obecnie w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie. 5) Jak zdaje się wynikać z *Chronologii sejmów polskich* Konopczyński ujmuje pojęcie „diariusz” szeroko, rozumiejąc pod tym mianem również te pozycje, które opatrzone są hasłem „relacja”, „sumariusz” itd. Jest to w zasadzie słuszne. Diariusz, moim zdaniem, to każdy opis czynności sejmu (sejmiku), który spełnia trzy warunki: jest współczesny danemu sejmowi, zachowuje ściśle porządek chronologiczny (układ dzienny) oraz jest zakrojony na pewne minimum objętości. W tym rozumieniu za diariusz należy uważać rzeczywiście niektóre relacje, sprawozdania, opisy, przebiegi, sumariusze itd. Rzecz w tym, że spis ich w *Chronologii* grzeszy fragmentarycznością i przypadkowością wyboru, który może sugerować jakąś wykończoną bez reszty całość, komplet danych.

Powtarzam: Konopczyński nie traktował swego zestawienia jako *vademecum*, jako coś absolutnie wykończonego, widział w niej początek i punkt wyjściowy do sporządzenia takiego katalogu, o jakim myślał jeszcze w 1916 r. Kilkakrotnie wspomina o tym we wstępie do wyżej wymienionej pracy, zostawiając swym następcom otwartą drogę do uzupełnienia i zgłębienia przedmiotu.

Jeżeli mimo swych niewątpliwych usterek *Chronologia sejmów polskich* stanowiła niezbędną pozycję w każdej bibliotece historycznej, to znaczy, że istniało i istnieje nadal zapotrzebowanie na tego rodzaju pracę, przy czym chodzi tu nie tylko o zwyczajną chronologię w ścisłym tego słowa znaczeniu, o daty sejmu czy sejmiku... chodzi o coś więcej, o pełną kartotekę danych dotyczących historii polskiego parlamentaryzmu, w której musi się znaleźć miejsce i dla projektów konstytucji, dla pozostałych akt sejmowych, z porzucanymi po archiwach całego kraju mowami sejmowymi poszczególnych posłów włącznie (które pozwolą napęcznieć diariuszom), może nawet dla literatury przedmiotu. Cytowanie sygnatur winno być przestrzegane z całą drobiazgowością.

Praca Konopczyńskiego doczekała się już w naszej literaturze kilku recenzji i uzupełnień. Tuż po jej ukazaniu się zabrali głos wybitni znawcy problematyki sejmowej W. Czapliński²⁴ i A. Przyboś²⁵, wysuwa-

²⁴ W. Czapliński, rec. pracy Konopczyńskiego, *Roczniki Historyczne*, t. 18, 1949, s. 427—430.

²⁵ A. Przyboś, rec. pracy Konopczyńskiego, *Kwartalnik Historyczny* 56, z. 3/4, 1948, s. 414—9.

jąc m. in. szereg korektur i istotnych postulatów. W „Państwie i Prawie” wypowiedział się T. Woner²⁶. W roku 1951 ukazało się *Uzupełnienie Chronologii* przez Z. Radwańskiego²⁷, który przy zbieraniu materiału do interesującego go wówczas zagadnienia praw kardynalnych, znalazł kilkanaście nowych diariuszy oraz skorygował szereg mylnych ustaleń Konopczyńskiego na temat chronologii samych sejmów. W 1953 r. M. Dragan²⁸ na łamach „Archeionu” dał wykaz znajdujących się w gdańskim WAP diariuszy sejmowych z podaniem ich sygnatur. Wreszcie artykuł J. Wąsickiego²⁹ dorzuca nowe diariusze sejmu grodzieńskiego 1793 r.

Niniejszy przyczynek mający również na celu dorzucenie nowych danych do pracy Konopczyńskiego, powstał w wyniku przeprowadzenia dość rozległych kwerend dla zagadnień innych, nosi więc w pewnym stopniu piętno przypadkowości, marginesowości, daleki będąc od wyczerpania materiału i usiłowania zamknięcia dyskusji. Wskazując na zasadnicze braki analizowanej pracy pragnęłam podjąć próbę wytyczenia kierunku dalszego jej uzupełnienia.

Dysponując sporym i wszechstronnym materiałem obejmującym m. in. wszystkie punkty *Chronologii*, ograniczam się tu do rejestracji wyłącznie diariuszy sejmowych, jako materiału z jednej strony najważniejszego, a z drugiej odzwierciedlającego w stosunkowo najpełniejszy sposób stan naszych zbiorów, choć daleki od stuprocentowego wyczerpania. Rezygnuję więc z bardzo licznych poprawek do chronologii sejmików przedsejmowych i relacyjnych, z podawania regestrów posłów, nie zamieszczam „akt sejmowych” oraz projektów do konstytucji. Podaję natomiast zwarte zespoły wotów senatorskich oraz mów poselskich. Wydaje się, że w tym wypadku stanowią one dla badacza niejako uzupełnienie, ciąg dalszy diariusza. (Są po prostu ich fragmentami nieraz bardzo obszernymi).

Poniższy wykaz diariuszy obejmuje pozycje wszystkich niemal większych bibliotek naukowych w kraju, z tym, że najwięcej danych dostarczyły tu Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie oraz Biblioteka Kórnicka w Kórniku. Ponad 630 nowych, nieznanych Konopczyńskiemu diariuszy (nie wliczając w tę cyfrę recesów gdańskich, w większości znanych autorowi, choć nie sygnowanych) nie winno sugerować o jakimś wyczerpaniu źródeł (mowa, rzecz jasna, tylko o krajowych). Sporo diariuszy nie cytowanych kryją jeszcze bogate zbiory Zakładu Nar. im. Ossolińskich

²⁶ T. Woner, „Państwo i Prawo”, 1949, nr 9/10, s. 148—149.

²⁷ Z. Radwański, *Uzupełnienie „Chronologii sejmów polskich” Konopczyńskiego*, Czasopismo Prawno-Historyczne II, 1951.

²⁸ M. Dragan, *Recesy gdańskie i ich wartość zastępcza w stosunku do utraczonych źródeł archiwalnych*, Archeion, XXI, Warszawa 1952.

²⁹ J. Wąsicki, *Diariusze sejmu grodzieńskiego 1793*, Czasopismo Prawno-Historyczne III, 1951.

we Wrocławiu (zinwentaryzowane *miscellanea*, *silvea rerum* oraz *varia* przejrzałem bardzo fragmentarycznie), nieuporządkowanych zespołów AGAD. Olbrzymiej pracy wymagałoby ujawnienie diariuszy, które czasem bywały wszywane do ksiąg grodzkich, znajdujących się jeszcze częściowo w naszych archiwach wojewódzkich. Z diariuszy sejmowych ogłoszonych współcześnie drukiem uwzględniam tylko te, które zdecydowanie pod względem merytorycznym różnią się od podanych przez Konopczyńskiego przy czym w tym wypadku odstąpiłem od zasady opatrywania ich sygnaturami).

300-letni okres polskiego sejmu nie został w niniejszym wykazie potraktowany z równą dokładnością. Najwięcej diariuszy odnosi się do czasów saskich — ok. 310. W tej liczbie znajdują się również diariusze elekcji ks. Contiego z 1697 r., St. Leszczyńskiego z 1704 oraz Augusta III z 1733 r. (w dwóch ostatnich wypadkach także diariusze koronacji). Można oczywiście twierdzić, że nie oni byli wybierani na sejmach *sensu stricto*. Były to faktycznie zgromadzenia, które wyniosły swych kandydatów w sposób nieformalny i wybitnie uproszczony. Były jednak odbiciem realnej sytuacji na odcinku polskiego parlamentaryzmu, przynajmniej w wąskich sferach społeczeństwa miały uchodzić za zgodne z prawem, wreszcie uzurpując sobie najwyższą władzę, doprowadziły do rezultatów, jakich normalnie można było oczekiwać tylko od sejmu. W 1704 r. odbyły się nawet sejmiki przedsejmowe zwołane uniwersałem Radziejowskiego. Sądzę, że kartoteka polskiego parlamentaryzmu nie może na nie nie zwrócić uwagi.

Znalezione diariusze dowodzą w wielu wypadkach konieczności rewizji danych o czasie trwania sejmów. Gdy z treści diariusza wynika, że sejm zaczął się wcześniej lub skończył obrady w terminie późniejszym od podanego przez Konopczyńskiego, czyniłem odpowiednią wzmiankę bez komentarza. Rozbieżności są często bardzo poważne i nieraz na prawdę trudno dojść sedna rzeczy, zwłaszcza, że w wielu przypadkach identyczne stadia obrad sejmowych w różnych diariuszach występują w odmiennych terminach. Zrezygnowałem ze spełnienia postulatu A. Przybosa³⁰, by informować czytelnika o tym czy dany diariusz to kopia, odpis, czy też oryginał, uważając, że to należy już do specjalistów-historyków, którzy zajmować się będą poszczególnymi sejmami. Częstokroć byłoby to bardzo trudne względnie wręcz niemożliwe.

Dane niniejsze zawierają sygnatury współczesne i w większości są przeze mnie sprawdzone. Nie załączyłem wykazu znajdujących się w gdańskim archiwum wojewódzkim recesów, opatrzonych hasłem „*recessus specialis*”, diariuszy częściowych, obejmujących sprawozdania z działalności

³⁰ Patrz rec. Przybosa, o. c., s. 414—9.

posłów gdańskich na sejmie, choć jestem przekonany o konieczności uwzględnienia ich w ewentualnym *Compendium* sejmowym.

Wobec tego, że niniejsze uzupełnienie ukazuje się m. in. w formie osobnej odbitki, umieszczam tu również ze względów technicznych korekty, wprowadzone swego czasu przez Z. Radwańskiego oraz M. Dragana i J. Wąsickiego. Pozwoliłem sobie również zacytować sygnalizowane przez W. Czaplińskiego dane o diariuszach, znajdujących się w Archiwum Państwowym w Berlinie, będąc zdania, że w pewnych wypadkach taka wskazówka może być nie pozbawiona znaczenia.

Na koniec należałoby wyrazić życzenie, aby niniejsze uzupełnienie uprzytomniło historykom niekompletność *Chronologii sejmów polskich* W. Konopczyńskiego i sprowokowało ich do podjęcia w tym zakresie nowych prac³¹ oraz wydania pełnego encyklopedycznego katalogu dziejów polskiego sejmu³².

OBJAŚNIENIE SKRÓTÓW

AGAD	→ Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie.
AGAD, Arch. Król. Pol.	→ Archiwum Królestwa Polskiego, mieszczące się w AGAD.
AGAD, Arch. Pop.	→ Archiwum Popielów mieszczące się w AGAD.
AGAD, Arch., Publ. Pot.	→ Tzw. Archiwum Publiczne Potockich, mieszczące się w AGAD.
AGAD, Arch. Radz.	→ Archiwum Radziwiłłów mieszczące się w AGAD.
AGAD, Arch. Sucha	→ zbiory Archiwum Suskiego, mieszczące się w AGAD.
AGAD, Sucha	→ zbiory dawnej Biblioteki Tarnowskich-Brannickich w Suchej, dołączone do AGAD.
Arch. Gd.	→ Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Gdańsku.
Arch. Kom. Hist.	→ Archiwum Komisji Historycznej PAU w Krakowie.

³¹ Już po oddaniu do druku niniejszego uzupełnienia ukazało się pożądane i od dawna oczekiwane studium z zakresu chronologii polskiej (*Chronologia polska*, pod red. Bronisława Włodarskiego, Warszawa 1957, s. 491). Praca ta zawiera również wykaz sejmów Rzeczypospolitej za lata 1493—1793. Wykaz ten nie może jednak w pełni historyka zadowolić. Stanowi on bowiem w gruncie rzeczy kopię zestawienia Konopczyńskiego (szczególnie naniesione przez Zygmunta Wdowiszewskiego sejmy od 1544 r.), budząc tym większe zastrzeżenia, że zawiera szereg istotnych opuszczeń i rezygnuje z korekt na odcinku dokładnej datacji poszczególnych sejmów.

³² Na tym miejscu chciałbym wyrazić gorące podziękowanie prof. Wł. Dworzaczkowski za słowa zachęty, tudzież wiele cennych rad.

- Arch. Tor. — Archiwum Miejskie w Toruniu
- Bibl. Czart. — Biblioteka XX Czartoryskich w Krakowie.
- Bibl. Jag. — Bibl. Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.
- Bibl. Kórń. — Biblioteka Kórnicka PAN w Kórniku.
- Bibl. Nar. — Biblioteka Narodowa w Warszawie.
- Bibl. Nar., Baw. — zbiory dawnej Biblioteki Baworowskich, znajdujące się obecnie w Bibl. Nar. w Warszawie.
- Bibl. Nar., BOZ — zbiory dawnej Biblioteki Ordynacji Zamoy-skich, znajdujące się obecnie w Bibl. Narodowej w Warszawie.
- Bibl. Ossol. — Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu.
- Bibl. PAN Gd. — Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Gdańsku.
- Bibl. PAN Krak. — Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Krakowie (dawniej Polskiej Akademii Umiejętności).
- Bibl. Racz. — Biblioteka Raczyńskich w Poznaniu.
- Bibl. UW. — Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego.
- Bibl. UW, TNW — zbiory Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, mieszczące się w Bibl. UW
- Bibl. UWrocł. — Biblioteka Uniwersytetu Wrocławskiego.
- WAP Krak. — Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Krakowie.
- WAP Krak., Arch. Sang. — zbiory XX Sanguszków ze Sławuty, znajdujące się obecnie w WAP w Krakowie (Oddz. na Wawelu).
- WAP Krak., Pot. Krzesz. — zbiory Potockich z Krzeszowic, znajdujące się obecnie w WAP w Krakowie.

59. Sejm w Piotrkowie 31 X—12 XII 1548

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Kór. 253, (Bibl. Czart. 66 s. 355). AGAD, Sucha 47/61 (brak pocz.-pol./lac.). Arch. Kom. Hist. t. XIX.

64. Sejm w Piotrkowie 22 IV—15 VI 1555

Diariusz. Rkps Bibl. Czart. 352.

65. Sejm w Warszawie 6 XII—14 I 1557 (od 29 XI)

Diariusz. Rkps Bibl. Nar. III 3043 (od 29 XI 56—14 I 57, k. 98—161).

66. Sejm w Piotrkowie 5 XII 1558—8 II 1559

Diariusze. Rkps Bibl. Czart. 352.

Druk: *Uchansciana IV, Summa seymu piotrkowskiego*, s. 201.

Tamże wota senatorskie z dnia 7 XII, s. 205.

67. Sejm w Piotrkowie (Egzekucyjny) 30 XI 1562—25 III 1563

Diariusz. Rkps Bibl. PAN Gd. 1507, k. 22—64 (*Schriftstücke betr. den Reichstag zu Peterkau*, Now. 1562 — März 1563).

68. Sejm w Warszawie 22 XI 1563—1 IV 1564

Diariusz. Rkps Bibl. Kór. 241 (fragm., s. 251—252).

70. Sejm w Piotrkowie 18 I—14 IV 1565

Diariusz. Rkps Bibl. Kór. 257.

Uwaga! Rkps Bibl. Czart. 2444 — „Reces seymu 1567”?

73. Sejm w Lublinie 10 I—12 VIII 1569

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Nar. BOZ 857. AGAD, Arch. Sucha XXI (odpis z XIX w. z rkps Bibl. Sztabu Gen. w Petersburgu). WAP Krak. Arch. Sang. 20 („Dyaryusz czyli dziennik czynności na sejmie sławnym zjednoczenia Polski z Litwą w Lublinie 1569 r.”, s. 1—198).

75. Sejm konwokacyjny w Warszawie 6 I—28 I 1573

Diariusze. Rkpsy: Bibl. UW (Bibl. Senacka) 1. 4. 1 (fragm. od 15 I, k. 1—19). AGAD, Arch. Publ. Pot. II. 5 (Acta interregni).

77. Sejm elekcyjny na polu pod Kamieniem 5 IV—20 V 1573

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Nar. IV 3083 (k. 15—17). Bibl. UW 1. 4. 1 (k. 44—126). Bibl. Czart. 81, s. 561. Tamże 1585 (fragm., s. 365—374).

78. Sejm koronacyjny w Krakowie 22 II—2 IV 1574

Diariusze. Druk: *Panowanie Henryka Waleczjusza i Stefana Batorego króla polskiego z rkps Albertrandego*, wyd. Żegota Onacewicz, t. I, Warszawa 1823(*Opis koronacji Henryka Walezego*, wyd. W. Sobieski, *Reformacja w Polsce*, Kraków 1922. *Uchansciana*, wyd. T. Wierzbowski IV, *Relacja o koronacji Henryka Walezego*, s. 320 (fragm. — niem.).

79. Sejm konwokacyjny w Warszawie 30 VIII—18 IX 1574

Diariusze. Druk: *Zbiór pamiętników do dziejów polskich*, wyd. Włodz. Stan. hr. de Broel-Plater, t. III, s. 1—11.

80. Sejm elekcyjny pod Wolą 7 XI—15 XII 1575

Diariusze. Druk: Jean Choisinin, *O elekcji Henryka Waleczjusza na króla polskiego*, *Zbiór pamiętników o dawnej Polsce*, wyd. J. U. Niemcewicz, t. II (skrót Orzelskiego). Wg Albertrandego sejm zaczął się 4 XI (o. c.).

81. Zjazd jędrzejowski 18 I—28 I 1576

Diariusz. Druk: Niemcewicz, *Zbiór pamiętników*.... t. II.

82. Sejm koronacyjny w Krakowie 31 III—29 V 1576

Diariusz. Druk: Niemcewicz, *Zbiór pamiętników*..., t. II.

87. Sejm zwyczajny w Warszawie 22 I—8 III 1581

Diariusz. Rkps. Bibl. Jag. 3705.

88. Sejm zwyczajny w Warszawie 4 X—25 XI 1582

Diariusz. Druk: *Acta Historica*, t. XI.

89. Sejm zwyczajny w Warszawie 15 I—28 II 1585

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Czart. 1662, s. 86—145. Arch. Kom. Hist. *Varia*, t. VI. WAP Krak., Arch. Sang. 35.

90. Sejm konwokacyjny w Warszawie 2 II—9 III 1587

Diariusze. Rkps. Bibl. Czart. 92.

91. Sejm elekcyjny pod Wolą 30 VI—19 VIII 1587

Diariusze. Rkps. Bibl. Ossol. (fragm. — 30 VI—15 VII).

92. Sejm koronacyjny w Krakowie 10 XII 1587—20 I 1588

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Kór. 904 AGAD, Arch. Publ. Pot., II, 31, t. I (dwa egzemplarze — s. 173 oraz 243).

96. Sejm zwyczajny (Inkwizycyjny) w Warszawie 7 IX—19 X 1592

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Kór. 250, k. 141—195 (nieuwzgl. przez Barwińskiego w *Script. Rer. Pol. XXI*). Bibl. UWrocł. Akc. 1949. KN 438, s. 433 Bibl. Kór. 307.

97. Sejm zwyczajny w Warszawie 4 V—15 VI 1593

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Racz. 91. Bibl. Czart. 340, s. 425—455. AGAD, Arch. Publ. Pot., II, 31, t. I, s. 309 oraz 457 (dwa egzemplarze). Uwaga! Rkps. Bibl. Kór. 305. Diar. sejmu 1594!, s. 99—150.

98. Sejm zwyczajny w Krakowie 6 II—21 III 1595 (do 22 III)

Diariusz. Rkpsy: Arch. Gd. 300, 29/56 (do 22 III — niem.).

99. Sejm zwyczajny w Warszawie 26 IV—13 V 1596

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Racz. 91. Arch. Gd. 300, 29/58 (niem.).

100. Sejm zwyczajny w Warszawie 10 II—25 III 1597

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Kórń. 305 (Barwiński z niego nie korzystał, s. 188—222). Bibl. Czart. 97, s. 15—147. AGAD, Arch. Publ. Pot. II, 31, t. I, s. 532. Arch. Gd. 300 29/60 (niem.). Arch. Kom. Hist.-Teki Czerbaka 13. (brak pewności, czy to diariusz tego sejmku).

101. Sejm zwyczajny w Warszawie 8 III—13 IV 1598 (od 2 III)

Diariusze. Rkpsy: Arch. Gd. 300, 29/62 (niem. — 2 III—13 IV)

102. Sejm zwyczajny w Warszawie 9 II—21 III 1600 (do 22 III)

Diariusze. Rkpsy: Arch. Gd. 300, 29/64 (niem. — 9 II—22 III). Arch. Kom. Hist. *Varia* IX/4

103. Sejm zwyczajny w Warszawie 7 II—13 III 1601 (od 30 I)

Diariusze. Rkpsy: Arch. Gd. 300, 29/65 (niem. — 30 I—13 III). Bibl. Czart. 2723 („Dyar. sejmowy” — od 23 II fragm.)

104. Sejm zwyczajny w Krakowie 4 II—5 III 1603 (22 I—6 III)

Diariusz. Rkpsy: Arch. Gd. 300, 29/66 (niem. — 22 I—6 III)

105. Sejm zwyczajny w Warszawie 20 I—3 III 1605 (do 14 II?)

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Czart. 342 (od 20 VIII?). Bibl. UWrocł. Akc. 1949. KN 438 (do 14 II). AGAD, Arch. Publ. Pot., II, 31, t. I, s. 713 oraz 785 (dwa egzemplarze). Arch. Gd. 300, 29/68 (niem.)

106. Sejm zwyczajny w Warszawie 7 II—18 IV 1606

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Czart. 341. Tamże, 1623 (dwa diariusze — u Konopczyńskiego tylko jeden). Arch. Gd. 300, 29/69 (niem.). U Radwańskiego: Bibl. Kórń. 325.

107. Sejm zwyczajny w Warszawie 7 V—16 VI 1607 (od 9 V)

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Racz. 18 (pocz. 9 V). Pod sygnaturą 184 Bibl. Czart. (jak u Konopczyńskiego) diariusza nie ma. Bibl. Czart. 1368, s. 382—393 (fragm. — usque ad vota senatorum). Bibl. Nar. III 3087, k. 584. AGAD, Arch. Publ. Pot., II, 31, t. II, s. 324.

108. Sejm zwyczajny w Warszawie 15 I—26 II 1609

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Jag. 101/VI (brak pewności, czy to diariusz tego sejmku). AGAD, BOZ IX. b.-20. Arch. Gd. 300, 29/74 (niem.)

109. Sejm zwyczajny w Warszawie 26 IX—9 XI 1611

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Kórń. 313 (treściwy przebieg obrad, k. 5—24). Bibl. Czart. 350, s. 227—255. Arch. Gd. 300, 29/75 (do 7 XI — niem.). WAP Krak., Arch. Sang 71 s. 123—130.

110. Sejm zwyczajny w Warszawie 28 II—2 IV 1613

Diariusze. Rkpsy: AGAD, Arch. Radz. Dz. II. 952 (brak pocz.)

111. Sejm nadzwyczajny w Warszawie 3 XII—24 XII 1613

Diariusz. Rkps AGAD, Arch. Radz., VI. — II 48.

112. Sejm zwyczajny w Warszawie 12 II—27 III 1615

Diariusz. Rkps AGAD, Arch. Radz. II, t. 5, nr 625a (pocz.)

113. Sejm zwyczajny w Warszawie 26 IV—7 VI 1616

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Czart. 352 (brak pewności, czy to diariusz tego sejmku). Arch. Gd. 300, 29/89 (niem.)

114. Sejm zwyczajny w Warszawie 13 II—III 1618

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Czart. 110 (fragm.) oraz 1577

115. Sejm zwyczajny w Warszawie II—III 1619 (22 I—6 III)

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Kór. 201 (22 I—6 III 1619). Tamże 1540.

116. Sejm zwyczajny w Warszawie 3 XI—11 XII 1620

Diariusz. Rkps Bibl. Kór. 983.

117. Sejm zwyczajny w Warszawie 23 VIII—IX 1621 (do 6 IX)

Diariusz. Rkps Bibl. Kór. 201 (23 VIII—6 IX 1621), k. 194—198

118. Sejm zwyczajny w Warszawie 24 I—5 III 1623

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Czart. 355 oraz 356 zaginęły. Bibl. Kór. 338. AGAD, Arch. Radz. VI. — II, 49. Arch. Gd. 300, 29/100 (niem.)

119. Sejm nadzwyczajny w Warszawie 11 II—III 1624 (6 II — pocz. marca)

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Kór. 201, k. 217—225 (6 II — pocz III). AGAD, Arch. Publ. Pot., II, t. II, s. 479. AGAD, Arch. Radz. VI. — II, 49. Arch. Gd. 300, 29/102 (fragm. do 28 II).

120. Sejm zwyczajny w Warszawie 7 I—III 1625

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Kór. 338 oraz Tamże 341. Bibl. Czart. 115. Rkpsy 355 oraz 356 Bibl. Czart. zaginęły. Arch. Gd. 300, 29/102 (fragm. 20—29 I) oraz Tamże 300, 29/103 (fragm. 20 I—24 I)

121. Sejm zwyczajny w Warszawie 27 I—10 III 1626

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Kór. 341. Bibl. Czart. 355 oraz 356 zaginęły. AGAD, Arch. Publ. Pot. II, 31, t. II, s. 655 (fragm.)

122. Sejm nadzwyczajny w Toruniu 10 XI—29 XI 1627 (do 27 XI)

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Kór. 338 (sygnalizowany przez Radwańskiego). AGAD, Arch. Radz. II, ks. 13, s. 271 oraz Tamże, ks. 1, s. 256.

123. Sejm zwyczajny w Warszawie 12 X — 24 XI 1627 (do 27 XI)

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Kór. 341. Bibl. UWrocł. Akc. 1949, KN 439 s. 352. Arch. Gd. 300, 29/106 (fragm. do 27 I — niem.). Bibl. Czart. 357 (diar. od 11 V ?).

124. Sejm nadzwyczajny w Warszawie 27 VI — 18 VII 1628

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Kórn. 338 (sygnalizowany przez Radwańskiego) oraz Tamże 341. Bibl. Czart. 355 oraz 356 zaginęły. AGAD, Arch. Radz. II, ks. 7, s. 188. AGAD, Arch. Radz. VI—II, 49. Arch. Gd. 300, 29/107 (niem.).

125. Sejm zwyczajny w Warszawie 9 I — 20 II 1629

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Kórn. 341. Bibl. Rac. 16. Bibl. Czart. 361 (brak pewności, czy to diariusz tego sejmku). Bibl. Czart. 121, s. 475.

126. Sejm nadzwyczajny w Warszawie 13 XI—28 XI 1629

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Kórn. 341. Bibl. Nar. III 3044, k. 124—5.

Uwaga! Bibl. Kórn. 341: Diar. sejmku 1630 ?.

128. Sejm nadzwyczajny w Warszawie 11 III — 3 IV 1632

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Czart. 366. Arch. Gd. 300, 29/110. Arch. Kom. Hist. *Varia*, t. 5 (b. zwięzły — do 1 IV). Bibl. Jag. 5247, s. 802—1059 (sygnalizowany przez Radwańskiego).

Uwaga! Rkps Bibl. PAN Krak. 639 (wyj. diariusza z czasów Zygmunta III).

129. Sejm konwokacyjny w Warszawie 22 VI — 17 VII 1632 (do 20 VII)

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Nar. BOZ 1175, k. 335—340. Arch. Gd. 300, 29/112 (do 20 VII — niem.). WAP Krak., Arch. Sang. 98, s. 161—188 (przez Mateusza Janickiego).

130. Sejm elekcyjny w Warszawie 24 IX — 15 XI 1632 (od 27 IX — 17 XI)

Diariusze. Rkpsy: AGAD, Sucha 37/51 (od 27 IX—17 XI). AGAD, Arch. Publ. Pot. II, 32, s. 1 (fragm. 27 IX—27 X). Bibl. UW Bibl. Senacka 4. 3. 13. Arch. Gd. 300, 29/112 (od 27 IX — niem.).

131. Sejm koronacyjny w Krakowie 8 II — 17 III 1633 (od 1 II)

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Rac. 8 oraz Tamże 17 (pocz. 1 II — pierwsza sesja). Bibl. Czart. 364. Bibl. Dzik. 3—27. AGAD, Sucha 137/161. Arch. Gd. 300, 29/113 (od 31 I — niem.).

132. Sejm nadzwyczajny w Warszawie 19 VII—1 VIII 1634 (do 7 VIII)

Diariusz. Rkps Arch. Gd. 300, 29/114 (do 7 VIII — niem.).

133. Sejm zwyczajny w Warszawie 31 I—17 III 1635

Diariusz. Rkps. Arch. Gd. 300, 29/115 (niem.).

134. Sejm nadzwyczajny w Warszawie 21 XI—9 XII 1635 (22 XI—11 XII)

Diariusze. Rkpsy: Bibl. UWrocł. Akc. 1949 KN 439, s. 712 (wg tego diariusza sejm zaczął obrady 22 XI, a skończył 11 XII). Arch. Gd. 300, 29/115 (do 6 XII — niem.). Arch. Państw. w Berlinie (sygnalizowany przez Czaplńskiego, o. c.).

135. Sejm zwyczajny w Warszawie 20 I—4 III 1637

Diariusze. Rkpsy: Arch. Gd. 300, 29/118 (do 3 XII — niem.). Bibl. Czart. 390.

136. Sejm nadzwyczajny w Warszawie 3 VI—18 VI 1637 (do 19 VI)
Diariusze. Rkpsy: AGAD, BOZ IX b.—20. Arch. Gd. 300, 29/118 (do 19 VI — niem.). Arch. Państw. w Berlinie (diar. sygnalizowany przez Czaplińskiego, o. c.).

137. Sejm zwyczajny w Warszawie 10 III—1 V 1638 (do 6 V)
Diariusze. Rkpsy: Bibl. UWrocł. Akc. 1949 KN 439, s. 904 (do 29 III). Arch. Gd. 300, 29/121 (do 6 V oraz także drugi diariusz obejmujący okres do 24 IV — niem.). Arch. Kom. Hist. *Varia*, t. 6. Arch. Państw. w Bedrlinie (diar. sygnalizowany przez Czaplińskiego, o. c.).

138. Sejm zwyczajny w Warszawie 5 X—16 XI 1639
Diariusze. Rkpsy: AGAD, Arch. Publ. Pot. II, 32 (niekompletny). Arch. Państw. w Berlinie (diar. sygnalizowany przez Czaplińskiego, o. c.). W diar. Bibl. Czart. 357 tylko fragm. Arch. Gd. 300, 29/122 (niem.).

139. Sejm zwyczajny w Warszawie 19 IV—1 VI 1640
Diariusze. Rkpsy: Bibl. UWrocł. Akc. 1949 KN 440. Arch. Gd. 300, 29/133 (niem.). Arch. Kom. Hist. *Varia*, t. 16/7. Arch. Państw. w Berlinie (diar. sygnalizowany przez Czaplińskiego, o. c.).

140. Sejm zwyczajny w Warszawie 20 VII—4 X 1641
Diariusze. Rkpsy: Bibl. UWrocł. Akc. 1949 KN 440, s. 127 (brakuje ostatniej sesji). Arch. Gd. 300, 29/124 (niem.).

141. Sejm nadzwyczajny w Warszawie 11 II—26 II 1642 (do 27 II)
Diariusze. Rkpsy: Bibl. UWrocł. Akc. 1949 KN 440, s. 193 (do 25 II). Arch. Gd. 300, 29/124 (do 27 II — niem.).

142. Sejm zwyczajny w Warszawie 1 II—29 III 1643 (od 12 II)
Wg Radwańskiego, o. c., sejm zaczął obrady 12 II.
Diariusze. Rkpsy: Bibl. UWrocł. Akc. 1949 KN 440, s. 253 (od 12 II—28 III). Arch. Gd. 300, 29/125 (od 12 II — niem.).

143. Sejm zwyczajny w Warszawie 13 II—27 III 1645
Diariusz. Rkps Arch. Gd. 300, 29/126 (niem.).

144. Sejm zwyczajny w Warszawie 25 X—7 XII 1646 (do 10 XII)
Diariusze. Rkpsy: Arch. Gd. 300, 29/127 (niem. — do 10 XII). Bibl. Nar. BOZ 855. AGAD, Arch. Radz. II, ks. 15, s. 410 („Transakcja sejmu po obraniu marszałka”). Druk: *Pamiętnik Oświęcima*, s. 170—192.

145. Sejm nadzwyczajny w Warszawie 2 V—27 V 1647
Diariusz. Rkps Arch. Gd. 300, 29/128 (niem.).
Uwaga! Rkps Bibl. Rac. 11 (diar. sejmu 23 — 28 XI 1647 — odpis XIX.).

146. Sejm konwokacyjny w Warszawie 16 VII—1 VIII 1648
Diariusze. Rkpsy: Bibl. UWrocł. Akc. 1949 KN 440, s. 475. AGAD, Arch. Radz. II, ks. 10, s. 273. Arch. Gd. 300, 29/129 (do 29 VII — niem.). Arch. Gd. 300, R/Ee 14 (niem.). oraz 32 (niem.).

147. Sejm elekcyjny w Warszawie 6 X—19 XI 1648 (do 23 XI) Według Księgi Pamiętniczej Michałowskiego sejm skończył się 25 XI.

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Czart. 143, s. 201—208, 225—263. (Konopczyński omyłkowo podaje go pod sygnaturą 133). Bibl. Czart. 390, s. 544—567. Bibl. UWrocł. Akc. 1949. KN 440, s. 544 (do 15 X). Arch. Gd. 300, 29/130 (do 23 XI). Arch. Gd. 300, R/Ee 14 (do 2 XI — brak końca).

148. Sejm koronacyjny w Warszawie 19 I—14 II 1649 (od 12 I)

Diariusze. Rkpsy: Bibl. UWrocł. Akc. 1949. KN 440. AGAD, Arch. Radz. II, ks. 14, s. 494. AGAD, Arch. Publ. Pot. II, 1132 (od 12 I—12 II). AGAD, Arch. Tyzenhauzów G 799 (sesja 17 I 1649). Arch. Gd. 300, 29/131 (do 9 II — niem.). Arch. Gd. 300, R/Ee 15. (niem.).

Druk: *Diar. Kazimierza Filipa Obuchowicza*, wyd. M. Baliński, Pamiętniki historyczne, Wilno 1859. *Źródła do dziejów polskich*, wyd. Fr. K. Nowakowski, II, s. 263.

149. Sejm zwyczajny w Warszawie 22 XI 1649—13 I 1650 (do 17 I)

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Racz. 30 (początkowych sześć sesji), s. 363b—365 (diar. sygnalizowany przez Radwańskiego, o. c.) Arch. Gd. 300, 29/133 (do 17 I — niem.). Arch. Gd. 300, R/Ee 24 (do 15 XII 1649).

150. Sejm zwyczajny w Warszawie 21 XI—24 XII 1650

Diariusze. Rkpsy: Arch. Gd. 300, 29/134 (od 5 XII — niem.). Arch. Kom. Hist. *Varia*, t. 16. Arch. Tor. 21 (od 5 XII 1650). (diar. cytowany przez Radwańskiego, o. c.).

151. Sejm zwyczajny w Warszawie 26 I—11 III 1652 (do 14 III)

Diariusz. Rkps Arch. Gd. 300, 29/136 (do 14 III — niem.).

152. Sejm nadzwyczajny w Warszawie 23 VII—17 VIII 1652 (do 20 VIII)

Diariusze. Rkpsy: WAP Krak. 363, s. 795 („Krótki summařusz sejmu warszawskiego 1652”). Tamże, *Pinocciana* 363. Arch. Gd. 300, 29/137 (do 20 VIII — niem.).

153. Sejm nadzwyczajny w Brześciu Litewskim 24 III—7 IV 1653 (do 17 IV)

Diariusz. Rkps Arch. Gd. 300, 29/139 (do 17 IV — niem.). W Pamiętnikach Albr. Radziwiłła nie ma diariusza tego sejmu.

154. Sejm zwyczajny w Warszawie 11 II—28 III 1654

Diariusz. Rkps Arch. Gd. 300, 29/140 (niem.).

155. Sejm nadzwyczajny w Warszawie 9 VI—20 VII 1654 (do 22 VII)

Diariusz. Rkps Arch. Gd. 300, 29/141 (niem.).

156. Sejm nadzwyczajny w Warszawie 19 V—20 VI 1655

Diariusz. Rkps Arch. Gd. 300, 29/142 (niem.).

157. Sejm nadzwyczajny w Warszawie 10 VII—30 VIII 1658

Diariusz. Rkps Arch. Gd. 300, 29/147 (fragm. 1—5 VIII).

158. Sejm zwyczajny w Warszawie 22 III—2 V 1659

Diariusz. Rkps Arch. Gd. 300, 29/149 (fragm. 16 II—25 IV).

159. Sejm zwyczajny w Warszawie 2 V—18 VII 1661

Diariusze. Rkpsy: Bibl. UW, nr inw. 316. Arch. Gd. 300, 29/151. Arch. Gd. 300, R/Ee 19.

160. Sejm nadzwyczajny w Warszawie 20 II—1 V 1662

Diariusz. Rkps Arch. Gd. 300, 29/153 (fragm. do 2 III).

161. Sejm zwyczajny w Warszawie 26 XI 1664—7 I 1665

Diariusze. Rkpsy: AGAD, Arch. Publ. Pot. II, s. 21. Bibl. Kórn. 1294 (fragm. od 14 XII). Arch. Kom. Hist. *Teki Czerwaka*, 13.

163. Sejm zwyczajny w Warszawie 17 III—4 V 1666

Diariusz. Rkps Bibl. Kórn. 362, s. 217—240 (diar. cytowany przez Radwańskiego, o. c.).

165. Sejm zwyczajny w Warszawie 7 III—18 IV 1667 (do V?)

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Nar. 1225, k. 125 (fragm.). Arch. Gd. 300, 29/157 (do 13 V — brak końca). Arch. Kom. Hist. *Varia*, t. XVI.

166. Sejm nadzwyczajny w Warszawie 24 I—7 III 1668

Diariusze. Rkpsy: AGAD, Arch. Publ. Pot. II, 322. Arch. Gd. 300, 29/158 (niem.). Arch. Gd. 300, R/Ee 17 (niem.). Arch. Kom. Hist. *Varia*, t. XVI.

Druk: *Stefana Franc. z Prószcza Medekszy, Księga pamiętnicza*, wyd. W. Seredyński, *Script. Rer. Pol.* III.

167. Sejm nadzwyczajny (Abdykacyjny) w Warszawie 27 VIII—16 IX 1668

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Rac. 7 (411—434) oraz Tamże 30. Bibl. Czart. 163, s. 483—512. Arch. Gd. 300, 29/159 (niem.). Arch. Gd. 300, R/Ee 17 oraz Tamże 300, R/Ee 21. Bibl. Czart. 3583.

Druk: *Chrapowiecki...*, s. 54—61.

168. Sejm konwokacyjny w Warszawie 5 XI—6 XII 1668

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Ossol. 6605/II (do 5 XII). Bibl. Czart. 408, s. 139. Tamże 163. s. 677. Arch. Gd. 300, 29/160 (niem.). Arch. Gd. 300, R/Ee 21. Bibl. Czart. 3583.

Druk: *Zeitschrift des Westpreuss. Geschichtsvereins* 1889, z. 25.

169. Sejm elekcyjny w Warszawie 2 V—19 VI 1669 (do 23 VI)

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Kórn. 365 (2 V—23 VI). Bibl. Rac. 7 s. 535—584. Bibl. Czart. 164, s. 129—266. Bibl. Kórn. 185, k. 302 AGAD, Sucha 85/105 (od 1 V—4 VI AGAD, Publ. Pot. II, 32 (dwa egzemplarze: pol. i łac. — do 13 V 1669). Arch. Gd. 300, 29/162 (do 7 VII — niem.). Arch. Gd. 300, R/Ee 17 (niem.) oraz Tamże, 20 i 21 (oba doprowadzane do 7 VII). Arch. Kom. Hist. *Varia*, t. XVI

Druk: *Relacje nuncjusów apostolskich o Polsce, od r. 1548 do 1690*, t. II, s. 352.

170. Sejm koronacyjny w Krakowie 1 X—12 XI 1669

Diariusze. Rkpsy: Bibl. PAN Gd. 1516, k. 73—278 (niem.). AGAD, Sucha 85/105. Arch. Gd. 300, 29/163 (niem.). Arch. Gd. 300, R/Ee 16 (niem.) oraz Tamże 300, R/Ef 51. Bibl. Czart. 165, s. 1—50. Arch. Kom. Hist. *Varia*, t. XVI.

171. Sejm nadzwyczajny w Warszawie 5 III—26 III 1670 (do 19 IV)
Diariusze. Rkpsy: Bibl. Kórn. 316 (niem. 9 IV—19 IV sejm zerwano 19 IV).

172. Sejm zwyczajny w Warszawie 9 IX—31 X 1670
Diariusze. Rkpsy: Bibl. PAN Gd. 1516 (9 IX—1 XI — niem.). AGAD, Arch. Radz. II, t. 11, nr 1574 (pocz.). Arch. Gd. 300, 29/165 (niem.). Arch. Gd. 300, R/Ee 22 (od 14 IX—31 IX).

173. Sejm zwyczajny w Warszawie 26 I—14 III 1672
Diariusze. Rkpsy: AGAD, Arch. Radz. II, ks. 22, s. 862. Arch. Gd. 300, 29/167 (niem.).

174. Sejm nadzwyczajny w Warszawie 18 V—30 VI 1673 (1 VI—8 VII)
Diariusze. Rkpsy: Bibl. Czart. 172 („Dyaryusz seymu zaczętego w 1672 die 1 Juni pod laską Jana Sokolińskiego... zerwany ten seym 8 Julii”). Arch. Gd. 300, 29/168 (niem.).

175. Sejm pacyfikacyjny w Warszawie 4 I—8 IV 1673 (do 12 V)
Diariusze. Rkpsy: Bibl. Kórn. 375 (do 14 III). Bibl. Czart. 171 (dwa egzemplarze: s. 1—92, 143—237). Bibl. PAN Gd. 1526 (4 I—12 IV — łac.). WAP Krak. — Arch. Sang. 190 (fragm. 25—30 I).

176. Sejm konwokacyjny w Warszawie 15 I—22 II 1674
Diariusze. Rkpsy: Bibl. Kórn. 185, k. 323. Arch. Gd. 300, 29/AZ (niem.).
Druk: *Zeitschrift d. Preuss. Geschichtsvereins*, z. 43.

177. Sejm elekcyjny w Warszawie 20 IV—9 VI 1674
Diariusze. Rkpsy: Bibl. Racz. 7, s. 462. Bibl. Czart. 172, s. 151—185. Bibl. Ossol. 1389 (fragm.). AGAD, Arch. Publ. Pot. II, 33. Arch. Gd. 300, 29/173 (do 3 VI — niem.).
Druk: *Zeitschrift d. Westpreuss. Geschichtsvereins*, z. 43. *Relacje nuncjuszów apostolskich o Polsce od r. 1548 do 1690*, Berlin—Poznań 1864, t. II, s. 416.

178. Sejm koronacyjny w Krakowie 2 III—14 III 1676 (do 31 III lub 4 IV)
Diariusze. Rkpsy: Bibl. Racz. 7, s. 520. Bibl. Ossol. 1389. Bibl. PAN Gd. 1527. AGAD, Arch. Publ. Pot. II, 33 (od 29 I—31 III). Tamże drugi egzemplarz (do 21 II). Arch. Gd. 300, 29/176 (28 I—4 IV 1676 — niem.). Arch. Kom. Hist. *Teki Rzymskie* 90. Bibl. Kórn. 385 (diar. cytowany przez Radwański ego).

179. Sejm zwyczajny w Warszawie 14 I—26 IV 1677
Diariusz. Rkps Arch. Gd. 300, 29/179 (niem.).

180. Sejm zwyczajny w Grodnie 15 XII 1678—4 IV 1679
Diariusze. Rkpsy: Bibl. PAN Gd. 1527, k. 623—798. Arch. Gd. 300, 29/182 (niem.).

181. Sejm zwyczajny w Warszawie 10 I—21 V 1681 (do 23 V)
Diariusze. Rkpsy: AGAD, Arch. Publ. Pot. II, 323. Arch. Gd. 300, 29/185 (14 I—23 V — niem.).

182. Sejm zwyczajny w Warszawie 27 I—10 III 1683 (od 23 I)
Diariusze. Rkpsy: Bibl. Ossol. 4564/II (pocz. diar. — 23 I). AGAD, Arch. Publ. Pot. II, 324. AGAD, Arch. Radz. II, t. 13, nr 1719. Arch. Gd. 300, R/Ll 82 (fragm. do 10 II — niem.).

183. Sejm zwyczajny w Warszawie 16 II—31 V 1685

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Czart. 181 („Synopsis relacyey seymu warszawskiego... 1635”). Arch. Gd. 300, 29/188 (łac.).

184. Sejm zwyczajny w Grodnie 27 I—5 II 1688

Diariusze. Rkpsy: AGAD, Arch. Publ. Pot. Dz. VI—33 (łac.). AGAD, Arch. Radz. VI—II, 50a. Bibl. UW 1. 5. 25. („Relacya o seymie...”), s. 341—347. Arch. Gd. 300, 29/185 (niem.). Bibl. Czart. 420 (niem.). — zaginął.

185. Sejm nadzwyczajny w Warszawie 17 XI—1 IV 1689 (od 17 XII)

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Ossol. 3002. Bibl. Rac. 30. („Relacya seymu... zerwanego”). Arch. Gd. 300, 29/191 (od 17 XII — niem.).

186. Sejm zwyczajny w Warszawie 16 I—6 V 1690

Diariusze. Rkpsy: Arch. Gd. 300, 29/193 (do 1 V 1690 — niem.). WAP Krak. Arch. Pot. Krzesz. D. 170 (fragm.).

187. Sejm zwyczajny w Grodnie 9 I—11 II 1693 (od 31 XII)

Diariusz. Rkps Arch. Gd. 300, 29/194 (od 31 XII 1692 — niem.).

Uwaga! Rkps Bibl. PAN Krak. 370 — diar. seymu 1692. AGAD, Arch. Radz. Dz. VI—II, 51 — diar. seymu 1692. Rkps Bibl. Czart. 1672 — fragm. diar. sejmowego z końca XVII w., s. 81, 83—7, 89—90.

190. Sejm konwokacyjny w Warszawie 29 VIII—28 IX 1696 (do 2 X)

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Nar. 5343 Akc. (bez pocz.). Bibl. Nar. 5387 Akc. (według tego diariusza sejm zakończył obrady 2 X). Tamże 5347 Akc., s. 217. AGAD, Arch. Publ. Pot. II, 34, t. I. AGAD, Arch. Radz. II, ks. 33, s. 313 (wraz z załącznikami). Tamże, ks. 36, s. 471. Bibl. UW. 1. 4. 2., s. 235—315 (bez pocz.). Tamże, 4. 7. 57. Tamże, TNW. 71. Bibl. Kór. 398. Tamże, 399. Tamże, 1200. Bibl. Rac. 102, k. 252—296. Diar. Hoverbecka (Tajne Arch. w Berlinie). Bibl. Ossol. 260 („Prawdziwa konwokacyi relacya”, s. 231). Bibl. Czart. 3586. Tamże, 1946.

Druk: *Dyaryusz konwokacyi podczas bezkrólewia warszawskiego*.

191. Sejm elekcyjny w Warszawie 15 V—28 VI 1697

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Nar. III. 3097, k. 79—87. Bibl. Jag. 3522, k. 535. Bibl. Kór. 1200. Bibl. Czart. 189, s. 17—218. Tamże, 442, s. 199—633. Bibl. Czart. 445, s. 501. Bibl. Czart. 569, s. 669—747. Bibl. Ossol. 652. Bibl. Czart. 521 (diariuszy jest tu pięć, s. 65, 129, 321, 549, 613). „Dyar. poselstwa elektorskiego” — Tajne Arch. w Berlinie. Bibl. Nar. 5343 Akc., k. 285. Bibl. Nar. 5387 Akc. (do 26 VI) Bibl. Nar. 5347 Akc., s. 524 (do 8 VI). AGAD, Arch. Publ. Pot. II, 34, t. I (trzy egzemplarze). AGAD, Arch. Radz. II, ks. 33, s. 1123. Bibl. UW (Bibl. Senacka) 1. 4. 2., s. 1—125. Tamże, „Dyar. poparcia elekcyi księcia saskiego” (dwa razy), s. 159—160. Bibl. UW, TNW 71. Arch. Gd. 359, 31/1. Bibl. Czart. 552. WAP Krak. Arch. Sang. 276, s. 45—110.

Druk: *Teka Podolskiego*, I s. 35—39 (diar. cytowany przez Radwańskiego). „Dyaryusz seymu electionis pod Warszawą”.

191a. Elekcja ks. Contiego 1697

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Czart. 521 (dwa egzemplarze). Bibl. Nar. Akc. 5343 („Dyaryusz poparcia elekcyey a die 26 VII 1697”). Bibl. Nar. Akc. 5387 (do 31 VII). AGAD, Arch. Publ. Pot. II, 34, t. 1 (cztery egzemplarze).

192. Sejm koronacyjny w Krakowie 17 IX—1 X 1697

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Ossol. 1126. Bibl. Nar. Akc. 5343. Bibl. Ossol. 260, s. 764. AGAD, Arch. Radz. II, ks. 35, s. 786.

Druk: *Diar. dostateczny wjazdu i koronacji Augusta II.*

193. Sejm pacyfikacyjny w Warszawie 16 IV—28 IV 1698

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Racz. 102, k. 318—322. Bibl. Czart. 192, s. 115—162.

194. Sejm zwyczajny pacyfikacyjny w Warszawie 16 VI—30 VI 1699

Diariusze. Rkpsy: AGAD, Arch. Radz. VI—II, 51a. Arch. Gd. 300, 23/200 (niem.). Bibl. Czart. 193, s. 151—220. Bibl. PAN Gd. 1531 („*Journal des grossen Reichstag in Warschau*”). AGAD, Arch. Publ. Pot. II, t. II (do 29 VII).

195. Sejm zwyczajny w Warszawie 30 V—18 VI 1701

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Czart. 195, s. 595—648 (łac.). Bibl. Nar. III. 3097, k. 184—188. AGAD, Arch. Publ. Pot. II, 34, t. II. Tamże drugi egzemplarz (łac.). AGAD, Arch. Radz. II, t. 14, nr 1911 (łac.). Bibl. UW (Bibl. Senacka) 1. 5. 12. Arch. Gd. 300, 23/202 (niem.). Bibl. Czart. 1946, s. 97—105.

Uwaga! Rkps Bibl. Ossol. (Pawlik) — Koniec diariusza sejmku z wieku XVIII, s. 451. AGAD, Arch. Pop. 434 — *Diar. z wieku XVIII.*

196. Sejm zwyczajny w Warszawie z limity 22 XII—6 II 1702

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Czart. 1946, s. 127—177 (wraz z rejestrem posłów). Bibl. Ossol. 233 (fragm. 25 I—28 I — brak pewności, czy to diariusz tego sejmku). Bibl. Czart. 195, s. 281. Bibl. Czart. 348, s. 403—404. Tamże, s. 349—402 (na s. 403 krótkie streszczenie obrad). AGAD, Arch. Radz. II, t. 14, nr 1937 (fragm. — od 29 XII).

197. Sejm nadzwyczajny w Lublinie 11 VI—19 VIII 1703

Wg Lengnicka, *Geschichte d. preuss. Lande*, s. 139 — początek sejmku wypadł na 19 VI

Diariusze. Rkpsy: AGAD, Arch. Publ. Pot. II, 34, t. II. AGAD, Arch. Tyzenhauzów G 827.

197a. Elekcja i koronacja St. Leszczyńskiego 1704

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Czart. 537 (diar. koronacji). Bibl. PAN Gd. 1526. WAP Krak., Arch. Sang. 276, s. 423—6.

Druk: *Relation (Kurze) der Kronung Stanislaus I (1705).*

198. Walna Rada Warszawska 4 II—IV 1710 (do 16 IV)

Diariusze. Rkpsy: Arch. Gd. 300, 29/206 (do 16 IV). WAP Krak., Arch. Sang. 276, s. 141—246.

199. Sejm nadzwyczajny w Warszawie 5 IV—19 IV 1712

Diariusze. Rkpsy: AGAD, Arch. Radz. II, ks. 45, s. 57. Arch. Gd. 300, 29/208.

200. Sejm nadzwyczajny w Warszawie (z limity) 31 XII 1712—12 II 1713

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Jag. 101/1, k. 177 (fragm.). Arch. Gd. 300, R/Ff 1 (do 18 II).

201. Sejm „Niemy” w Warszawie 1 II 1717

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Nar. 5327 b Akc. (opisanie sejmiku). Arch. Gd. 300, 29/266.

202. Sejm zwyczajny w Grodnie 3 X—14 XI 1718

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Kór. 1003 (diar. cytowany przez Radwańskiego). Bibl. Ossol. 3247/III. Bibl. Czart. 205, s. 351—635. Bibl. Ossol. 703, s. 1—178. Bibl. Czart. 550 (są tu dwa egzemplarze różne — Konopczyński zna tylko jeden). Bibl. Nar. BOZ 1196. Arch. Gd. 300 R/Ff 2 (niem.). Bibl. Nar. 5327b Akc. Arch. Gd. 300, 29/210 (niem.). Bibl. UW TNW 68. WAP Krak. Arch. Sang. 276 (dwa egzemplarze: s. 1076—1160, oraz s. 1223—1324).

Druk: *Teka Podoskiego*, V, s. 214—231 (diar. cytowany przez Radwańskiego) oraz *Tamże*, t. VI, (diar. niem. i łac.).

203. Sejm zwyczajny w Warszawie (z limity) 30 XII 1719—22 II 1720

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Kór. 422 (według tego diariusza sejm kończył obrady 23 II). Bibl. Czart. 1679, s. 292—303. Bibl. Nar. 5327b Akc. (dwa egzemplarze). AGAD, Arch. Publ. Pot. II, 64. Arch. Gd. 300, 29/210 (niem.). Arch. Gd. 300, R/Ff 3 (franc.) oraz 4 (niem.). Wg diariusza Bibl. Czart. 553 sejm zakończył obrady 23 II 1720.

204. Sejm zwyczajny w Warszawie 30 IX—11 XI 1720

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Nar. 5327b Akc. Arch. Gd. 300, 29/210 (do 5 XI — niem.). WAP Krak. Arch. Sang. 276, s. 1325—1397.

Druk: *Teka Podoskiego*, t. II, 111 (fragm. — wraz ze spisem posłów). *Tamże*, t. II, s. 21.

205. Sejm zwyczajny w Warszawie 5 X—16 XI 1722

Według instrukcji halickiej zwołany na dzień 2 X

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Kór. 1003 (diar. cytowany przez Radwańskiego, o. c.). Bibl. Ossol. 1784/I (od 5 IX ?). AGAD, Arch. Publ. Pot. II, 34, t. II. *Tamże*, Arch. Publ. Pot. II, t. 17, nr 2431. AGAD, Arch. Radz. VI.—II 53. Arch. Gd. 300, 29/211 (niem.). Arch. Gd. 300, Ff 5 (niem.). Druk: *Teka Podoskiego*, t. II, s. 302—398 (niem.).

206. Sejm zwyczajny w Warszawie 2 X—13 XI 1724

Uniwersał przedsejmowy 26 VI 1724.

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Kór. 1003 (diar. cytowany przez Radwańskiego, o. c.). Bibl. Jag. 3738, s. 373. Bibl. Ossol. 6610/II. Bibl. Czart. 206, s. 969—1074. Bibl. Nar., zbiory Morsztynów 5328 Akc. AGAD, Arch. Radz. II, 34, t. I (drugi egzemplarz niekompletny). AGAD, Arch. Radz. II, t. II, teka 17, nr 2441. AGAD, Arch. Radz. VI.—II, 54 oraz (drugi egzemplarz) II, 55. Bibl. UW 6. 2. 22. (pocz.). Arch. Gd. 300, R/Ee 24 oraz 14 (drugi egzemplarz). Arch. Gd. 300, 29/211.

207. Sejm zwyczajny w Grodnie 28 IX—9 XI 1726

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Czart. 788 (pocz.). Arch. Gd. 300, R/Ff 6 (niem.). oraz R/Ee 24 (niem.) oraz 300, R/Ff 54 (niem.). Bibl. Kór. 1003 (dwa egzemplarze). Bibl. Ossol. 3359/III (od 14 X do końca). Bibl. PAN Krak. 1758 (sporo przemówień). Bibl. Nar. 5412 Akc. AGAD, Arch. Publ. Pot. II, 67. *Tamże*, 55, t. II, nr 37 (fragm.). Bibl. Nar. zbiory Morsztynów 5328 Akc.

209. Sejm nadzwyczajny w Grodnie 22 VIII—27 VIII 1729 (do 29 VIII)

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Nar. 5323 Akc. AGAD, Arch. Radz. VI.—II, 57 oraz II, 58 (drugi egz.). Arch. Gd. 300, 29/212 (do 29 VIII — niem.).

210. Sejm nadzwyczajny w Grodnie 2 X—14 X 1730 (do 16 X)

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Ossol. 3553 (3 k.). Bibl. Nar. 5328 Akc. (wraz z mowami Teodora Lubomirskiego). Bibl. Ossol. 3553 (diar. w „Kurierze Polskim” 4 X—12 X). AGAD, Arch. Radz. II, t. 17, nr 2665. Arch. Gd. 300, 29/213 (do 16 II — niem.). Arch. Kom. Hist. *Teki Rzymskie*, 115.

Druk: W diar. w *Tece Podoskiego*, IV, jest również rejestr posłów.

211. Sejm nadzwyczajny w Warszawie 18 IX—2 X 1732

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Nar. 5328 Akc. Bibl. Ossol. 3553, s. 219—258. Bibl. Ossol. 3553 („Kurier Polski” — druk, s. 357—377). AGAD, Arch. Radz. VI—II, 60 oraz II, 61. Arch. Gd. 300, 29/214 (niem.). Bibl. Czart. 788 (dwa egzemplarze).

Druk: W diar. w *Tece Podoskiego*, IV również rejestr posłów.

212. Sejm nadzwyczajny w Warszawie 26 I—2 II 1733

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Ossol. 6611/II, s. 21. Bibl. UW 1. 5. 17., s. 18—36.

Druk: W diar. w *Tece Podoskiego*, IV, również spis posłów.

213. Sejm konwokacyjny w Warszawie 27 IV—23 V 1733 (od 24 IV)

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Ossol. 6611/II, s. 330—438. AGAD. Sucha 173/205. AGAD, Arch. Sucha XXI (wg tego diariusza sejm zaczął obrady 24 IV). Bibl. Czart. 210, s. 763. AGAD, Król. Pol. — Pp 27—II. 9, nr 1. AGAD, Arch. Radz. VI—II, 62. Bibl. UW 1. 5. 17., s. 321—360. Bibl. UW. TNW 70. Arch. Gd. 300, 29/215 (niem.). Arch. Kom. Hist. *Teki Rzymskie* 115. WAP Krak., Arch. Sang. 507 („Dyar. gestorom konwokacyi”, s. 1—8).

Druk: Kurier Polski, w rkps Bibl. Czart. 571 (wraz ze spisem posłów — fragm.).

214. Sejm elekcyjny w Warszawie 25 VIII—28 IX 1733

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Ossol. 6611/II, s. 507. AGAD, Arch. Radz. VI—II, 62. Bibl. UW, TNW 70. Arch. Gd. 300, 29/216 (niem.).

Druk: F. Nowakowski, *Źródła do dziejów polskich*, t. I, Berlin 1841, s. 160 (osobno w jęz. niem. i franc.). Druk wszyty w rkps Bibl. Czart. 571, s. 649: *De prospera electione Regis Poloniae inter Varsaviam et villam Vola AD 1733 peracta aquilis Poloni ad amicum confidentem epistola. Von der Wahl und Nichtigkeit der Wahl St. Leszczyński*, Dresden 1734.

214a. Elekcja Augusta III 1733

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Czart. 571, s. 381—384. Bibl. Racz. 1726 („Relacya electiey króla Imci Augusta III, elektora saskiego 1733”), s. 706—712. Bibl. Racz. 703 („Relacya komedyi, która się odbywała w karczmie na Pradze po zakończonej króla Stanisława elekcyi pod Warszawą A. 1733”).

Druk: *Relacya elekcyi króla Augusta III*.

216. Sejm zwyczajny pacyfikacyjny w Warszawie 27 IX—8 XI 1733

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Jag. 101/IV, k. 128 (fragm.). Bibl. Racz. 15, s. 230—256. AGAD, Arch. Radz. VI—II, 63. Tamże, II 65. Bibl. UW 1. 5. 16. (do 24 XI). Arch. Gd. 300, 29/217 (niem.) Arch. Gd. 300, R/Ff 10. Arch. Kom. Hist. *Teki londyńskie* 35.

Druk: *Diarium des Reichstages*...

217. Sejm nadzwyczajny pacyfikacyjny w Warszawie 25 VI—9 VII 1736

Diariusze. Rkpsy: Bibl. UW 1. 5. 16. (fragm. 25 VI—28 VI, s. 175—8) Bibl. UW 1. 5. 10. Arch. Kom. Hist. *Teki Rzymskie* 115. WAP Krak., Arch. Sang. 518, s. 45—60.

218. Sejm zwyczajny w Warszawie 6 X—17 XI 1738

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Kórn. 439 (pod sygnaturą 493 nie ma żadnego diariusza). AGAD, Arch. Radz. VI—II, 64. Arch. Gd. 300, 29/218 (niem. do 1 XI). Druk: *Teka Podoskiego*, IV, s. 485—488 (diar. w punktach). W uwzględnionym przez Konopczyńskiego diar. (*Teka Podoskiego*, IV) rejestr posłów. PTPN Poznań druk 32222 — mowy senatorów.

219. Sejm zwyczajny w Warszawie 3 X—13 XI 1740

Diariusze. Rkpsy: Arch. Gd. 300, 23/218 (niem.). Tamże, 300; R/Ff 11 (niem.). Wg diar. Bibl. PAN Krak. 1108, sejm skończył obrady 12 XI. Diariusz ten, uwzględniony przez Konopczyńskiego zawiera jako jeden z niewielu, projekty komisji konstytucyjnej. Bibl. Racz. 247 (mowy senatorów). Bibl. Czart. 585 (mowy senatorów).

220. Sejm zwyczajny w Grodnie 5 X—19 XI 1744

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Ossol. 4824/I. Bibl. Czart. 966 (dwa egzemplarze, s. 7—14, 15—20. AGAD, Arch. Radz. VI—II, 59 oraz Tamże, II, 66. Bibl. UW 2. 1. 7., k. 2—29. AGAD. Arch. Radz. II, t. 19, nr 2658. Tamże, ks. 50, s. 453. Arch. Gd. 300, 23/218 (niem. — do 16 XI). Arch. Gd. 300, R/Ff 12 (niem.). Bibl. Jag. 4332.

220a. Sejm 1745?

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Jag. 201 („Dyar. Seymu 1745”) Bibl. Jag. 3738 (Dyar. niektórych sesji seymu warszawskiego pacyfikac. 1745).

221. Sejm zwyczajny w Warszawie 3 X—14 XI 1746

Diariusze Rkpsy: Bibl. Czart. 1688, k. 1—68. Bibl. Jag. 201 (tylko mowy sejmowe). Bibl. Racz. 225. AGAD, Arch. Radz. VI—II, 67 oraz II, 68 oraz II, 69 oraz II, 70. Bibl. UW 2. 1. 7., k. 30—80. Arch. Gd. 300, 29/219 (niem.). Arch. Gd. 300, R/Ff 15.

222. Sejm zwyczajny w Warszawie 30 X—9 XI 1748

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Racz. 202. AGAD, Arch. Radz. VI—II, 71. Bibl. UW 2. 1. 7., k. 84—189. Arch. Gd. 300, 29/219 (niem.). Arch. Gd. 300, R/Ff 16.

223. Sejm nadzwyczajny w Warszawie 4 VIII—18 VIII 1750

Diariusze. Rkpsy: AGAD, Arch. Radz. Dz. II, ks. 46. AGAD, Arch. Radz. VI—II, 65. Bibl. UW 2. 1. 7., k. 243—246. Tamże, 2. 1. 10. Tamże, 2. 1. 11. Arch. Gd. 300, 29/219 (niem.). Arch. Gd. 300, R/Ff 17 (pol. oraz tłumaczenie łac.).

224. Sejm zwyczajny w Grodnie 2 X—26 X 1752

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Ossol. 6212/II. Bibl. Nar. 3591 Akc. AGAD, Arch. Radz. VI—II, 65. Tamże, II. 72. Tamże, II. 73. Tamże, II. 74. Bibl. UW. 2. 1. 14. Arch. Gd. 300, 29/219 (niem.).

225. Sejm zwyczajny w Warszawie 30 IX—31 X 1754

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Ossol. 6611/II. Bibl. Ossol. 1311 (fragm.) AGAD, Arch. Radz. VI.—II, 53. AGAD, Arch. Radz. VI.—II, 65. Bibl. UW. 2. 1. 20. Arch. Gd. 300, 29/219 (niem.). Arch. Gd. 300, R/Ff 18.

227. Sejm zwyczajny w Warszawie 2 X—11 X 1758

Diariusze. Rkpsy: Bibl. PAN Krak. 656 (brak pewności, czy to diariusz tego sejmku). Bibl. Czart. 216, s. 447. AGAD, Arch. Radz. VI.—II, 76. Bibl. UW. 2. 1. 16, s. 251—274. Arch. Gd. 300, 29/220 (niem.). Arch. Gd. 300, R/Ff 19 (pol.-niem.).

228. Sejm zwyczajny w Warszawie 6 X—13 X 1760

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Jag. 3570. Bibl. Czart. 599, s. 63. AGAD, Arch. Radz. II, t. 20, nr 2332 oraz Tamże, nr 2834. AGAD, Arch. Radz. VI.—II, 53. Arch. Gd. 300, R/Ff 20.

229. Sejm nadzwyczajny w Warszawie 27 IV—2 V 1761

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Jag. 112. Bibl. Czart. 966, s. 941—944. Bibl. Kórn. 457 (fragm.). Bibl. Dzik. 3—20. AGAD, Sucha 134/158. AGAD, Arch. Radz. II, ks. 363. Tamże, t. 20, nr 2346 (fragm.). Bibl. UW. 1. 1. 25. Arch. Gd. 300, 29/220 (niem.). Arch. Gd. 300, R/Ff 21. Bibl. Czart. 3584. Bibl. Kórn. 439 (diariusz cytowany przez Radwańskiego, o. c.).

230. Sejm zwyczajny w Warszawie 4 X—7 X 1762

Diariusze. Rkpsy: AGAD, Sucha 134/158. AGAD, Arch. Radz. II, t. 20, nr 2860 (urywek) oraz Tamże, nr 2861. AGAD, Arch. Tyzenhauzów G 786. Arch. Gd. 300, 29/221 (niem.). Arch. Gd. 300, R/Ff 22 (brak 5 początkowych sesji). Druk: *Źródła od dziejów polskich*, wyd. M. Grabowski i A. Przeździecki, t. II, s. 81.

231. Sejm konwokacyjny w Warszawie 7 V—23 VI 1764

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Kórn. 912. Bibl. Ossol. (Pawlik) 262 (brak pewności, czy to diariusz tego sejmku, s. 583—622). Bibl. UW. 2. 3. 28. (mowy). Bibl. Ossol. 6614/II. Bibl. PAN Gd. 1538, k. 10 (niem.). Tamże, k. 210 (łac.). Bibl. Kórn. 909. Arch. Gd. 300, R/Ff 23. Bibl. Czart. 843, s. 765—842. Bibl. Czart. 3584. Druk: *Dyar, seymu conv. krótko zebrany*, Warszawa 1764.

232. Sejm elekcyjny w Warszawie 27 VIII—8 IX 1764

Diariusze. Rkpsy: Bibl. PAN Gd. 1538, k. 116 (niem.). Tamże, k. 215. AGAD, Arch. Radz. VI.—II, 77. Arch. Gd. 300, 29/225 (niem.). Arch. Gd. 300, R/Ff 24. Bibl. Czart. 869. Bibl. UW. 2. 3. 28. (mowy)

233. Sejm koronacyjny w Warszawie 3 XII—20 XII 1764

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Ossol. 2078/II. Bibl. PAN Gd. 1538, k. 180, (łac.). Tamże, k. 217, (niem.). Arch. Gd. 300, 23/226 (łac.). Arch. Gd. 300, R/Ff 25. Bibl. UW. 2. 3. 28. (mowy).

234. Sejm zwyczajny w Warszawie 6 X—29 XI 1766

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Ossol. 9779/III (fragm. — od 23 X). Bibl. Ossol. 6120/II. Bibl. Ossol. 162. Bibl. PAN Gd. 1538, k. 228 (dziennik niem.). AGAD, BOZ IX b-20. Tamże, fragm. Arch. Gd. 300, 23/229 (niem.). Arch. Gd. 300, R/Ff 26. (pol. i franc.). Bibl. Czart. 3584.

235. Sejm nadzwyczajny w Warszawie pod węzłem konfederacji radomskiej 5 X 1767—5 III 1768

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Kórń. 910 (mowy). Bibl. Czart. 797, s. 123—146. Bibl. Kórń. 1091. Bibl. PAN Krak. 1082, s. 1676 (fragm.-sesja w dniu 26 II). Bibl. Ossol. 192. PAN Gd. 1538 (niem. — do III sesji w dniu 12 X). Bibl. Łopacińskiego w Lublinie 1102 (Kopie protokołów sesji sejmowych 27 i 28 II 1768). AGAD, Arch. Król. Pol. V, pudło 85 (sesje 1—19). AGAD, BOZ. IX. b-20, k. 246. Tamże, fragm. (22—27 II). Arch. Gd. 300, 29/230 (niem. — do 12 X 1767). Arch. Gd. 300, 29/231 (niem. — 26 II—15 III 1763). Arch. Gd. 300, R/Ff 27 (pol.-niem. — do 12 X 1767, 1 II, 20 II, 26 II—5 III 1763). Bibl. Czart. 3584.

237. Sejm nadzwyczajny „Delegacyjny” w Warszawie pod węzłem konfederacji generalnej związanej 16 IV, obradował z przerwami od 19 IV 1773—11 IV 1775 (od 18 IV)

Diariusze. Rkpsy: Arch. Gd. 300, 29/233 (niem.-franc.). Arch. Gd. 300, R/Ff 28. Bibl. PAN Krak. 1155 (Konopczyński omyłkowo podaje go pod sygn. 115). AGAD, Sucha 404/516 (dwa fragm.). AGAD, Arch. Radz. II, t. 21, nr 3045 (wg tego diar. sejm rozpoczął obrady 18 IV). Tamże, teka 21, nr 3048 oraz Tamże, teka 21, nr 3355 (diar. sesji delegacyjnej z września 1773). Bibl. Czart. 797 oraz Tamże 856 (mowy). Bibl. Kórń. 910 (przez A. Skarżyńskiego — mowy). Bibl. UW. 4. 7. 32. (mowy). Bibl. Czart. 727 (fragm. — ostatnia sesja).

238. Sejm zwyczajny w Warszawie pod węzłem konfederacji generalnej 26 VIII—31 X 1776

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Czart. 856 (tylko mowy). Bibl. Rac. 353 (tylko mowy). Bibl. Kórń. 910 (tylko mowy). Bibl. Jag. 565 (pocz 23 VIII). AGAD, Arch. Publ. Pot. II, 91. Druk: Belcour Thesby, *Relation ou journal de la confédération de Pologne*, Amsterdam.

239. Sejm zwyczajny w Warszawie 5 X—14 XI 1778

Diariusze. Rkpsy: AGAD, Arch. Radz. II, t. 21, nr 3128. Tamże, teka 21, nr 3130. AGAD, Arch. Król. Pol. 134, s. 294.

240. Sejm zwyczajny w Warszawie 2 X—11 XI 1780

Diariusz. Rkps AGAD, Arch. Król. Pol. 135, s. 454.

241. Sejm zwyczajny w Warszawie 30 IX—9 XI 1782

Diariusze. Rkpsy: AGAD, Arch. Pop. 31 (sprawozdanie z początkowych 31 sesji-pol.). Tamże, 109 (franc.) AGAD, Arch. Król. Pol., ks. 136 (druk) oraz Tamże, ks. 142.

242. Sejm zwyczajny w Grodnie 4 X—13 XI 1784

Diariusz. Rkps AGAD, Arch. Król. Pol., ks. 137.

Druk: *Dziennik czynności sejmku grodzieńskiego ułożony dla dogodzenia ciekawości tygodniowo podzielony*, 1784.

243. Sejm zwyczajny w Warszawie 2 X—13 XI 1786

Diariusze. Rkpsy: AGAD, Arch. Pop. 18 („Relativa do dyar....”) — protokoły sesji sejmowych, niektóre mowy senatorskie i poselskie Tamże, 105 (fragm.). AGAD, Arch. Publ. Pot. II, 102. Bibl. Czart. 800, s. 363—370 (fragm. — 3—9 XI). Arch. Kom. Hist. Varia, T. 5 (franc. fragm. — do 16 X, 23 X, 27—30 X, 2—7 XI). Tamże drugi diariusz (pol. — brak kilku sesji).

244. Sejm zwyczajny w Warszawie „Czteroletni” albo „Wielki” pod węzłem konfederacji obojga Narodów, obradował od 6 X 1788—29 V 1792

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Czart. 1705, k. 1—56. („Protokół z posiedzeń deputacji, do konstytucji wyznaczonej” od 4 I 1791—17 V 1792). Bibl. Czart. 2348, s. 1—1226. (6 X 1788—1 V 1792 — brak końca). Bibl. Rac. 515 (m. in. mowy). AGAD, Arch. Pop. 412 (tylko mowy). Bibl. Czart. 884 (6 II 1788—18 V 1789). Bibl. Nar. 5386 Akc. AGAD, Arch. Radz. II, t. 22, nr 3191 (fragm.). AGAD, Arch. Król. Pol., pudło 85, VI, ks. 273 (6 X—23 XII 1788). AGAD, Arch. Publ. Pot. II, nr 104. AGAD, Arch. Radz. II, t. 23, nr 3233. Bibl. Jag. 131, s. 100. Tamże, 956. Tamże, 2662. Bibl. PAN Krak. 996 (sesje 4 II—23 II 1789). Bibl. Rac. 208 (od 10 sesji w dniu 27 X 1788 do sesji 107 w dniu 25 V 1789). Bibl. Ossol. 4944/I, t. I—IV. Bibl. Ossol. 6847/I, t. I—III (Teki W. Kalinki). Bibl. Czart. 1145 (fragm. — „Dziennik czynności sejmu głównego ordyn. u wskiego pod zwiazkiem konfederacji obojga narodów agitujuącego się...” 1791). Bibl. Czart. 1177, s. 73/636 („Diarium comitorum a 6 X 1788 ad 20 II 1789 a...”.). Bibl. Rac. 1434 (1788—8 X 1790). Tamże, 516, t. 1—XVIII („Dyar, seymu warszawskiego 1788—1790”). Bibl. Rac. 1259 (kopie czynności — franc.).

Druk: *Dyaryusz (krótko zebrany) seymu*, Warszawa 1788.

245. Sejm nadzwyczajny w Grodnie 21 VI—23 XI 1793. Według diar-Bibl. Kórn., Bibl. Czart. oraz AGAD, Arch. Pop. sejm zaczął się w dniu 17 VI (jak podaje Radwański)

Diariusze. Rkpsy: Bibl. Ossol. 1831 („Sprawozdania z posiedzeń sejmu grodzieńskiego 1793 przesłane H. Kołłątajowi przez Szczurowskiego”). Bibl. Ossol. 112, cz. IV (franc. — od 20 VI—10 VII — diar. cytowany przez Wąsickiego, o. c.). Bibl. Nar. BOZ 1179 (diariusz cytowany przez Wąsickiego, o. c.). AGAD, Metryka Lit., Dz. IX, 25, 26, 27, 29, 30, 31 (diar. cytowany przez Wąsickiego, o. c.). AGAD, Arch. Pop. 79 (diar. cytowany przez Wąsickiego, o. c.). AGAD, Arch. Publ. Pot. II, 106 (mowy — druk). Do uwzględnionego przez Konopczyńskiego diariusza Rkps Bibl. Czart. 890 należą także rkpsy 891 oraz 892, które dopiero w sumie stanowią całość. AGAD, Arch. Radz. II, t. 22, nr 3223 (Relacya sesyi z dnia 18 X 1793). AGAD, Sucha 335/424 („Opisanie części sejmu grodz. r. 1793 przez Ludwika Ginetta jako obecnego świadka”). Bibl. Kórn. 927 (fragm. — diar. cytowany przez Radwańskiego, o. c.). Bibl. Rac. 216 (franc. — diar. cytowany przez Radwańskiego, o. c.). Uwaga: Rkps AGAD, Arch. Radz. II, t. 23, nr 3233 (fragmenty diariuszy sejmowych, bez daty).